

1981

Číslo 212

zprávy

KRAJSKÉHO
VLASTIVĚDNÉHO
MUZEA
V OLMOUCI

Jaroslav V á ň a

KRAJSKÉ VLASTIVĚDNÉ MUZEUM V OBDOBÍ 7. PĚTILETKY

Jubilejní rok 60. výročí založení KSČ, současné období po XVI. sjezdu a volbách do zastupitelských orgánů, první rok 7. pětiletky a úkoly z ní vyplývající, to vše klade na nás nové cíle a požadavky.

Chceme-li se úspěšně vyrovnat se závaznou orientací posledních zasedání ÚV KSČ, pak to pro nás, muzejní pracovníky, znamená obrátit pozornost především k březnovému zasedání ÚV KSČ a aplikovat na naše konkrétní podmínky jeho závěry. Zasedání ÚV KSČ z března 1980, které projednávalo aktuální úkoly ideologické a politickovýchovné práce, vyzvedlo, že v etapě výstavby rozvinutého socialismu roste význam ideologického působení a že tato tendence je odrazem objektivních zákonitostí společenského vývoje. Je tedy nutno přejít k intenzivnímu typu rozvoje nejen v oblasti ekonomiky, ale i v oblasti kultury, vědy a vzdělání i v životním způsobu.

Březnové zasedání ÚV KSČ stane se nepochybně významným mezníkem na cestě zvyšování kvality a účinnosti ideové politické a výchovné práce, zahrnující nejen osvojení si poznatků marxisticko-leninské vědy, ale také formování komunistického přesvědčení. Mají-li se závěry, téze a podněty 15. březnového zasedání ÚV KSČ plně a účinně uplatnit v naší další práci, je nutno jich využít především k plnění naší sedmé muzejní pětiletky.

Mějme na paměti, že cesta k vyšším cílům, k formování nových přístupů k práci, tedy i k vyšší kvalitě, efektivnosti a hospodárnosti, nevede přes abstraktní moralizování a prikazování, ale především přes řádně zpracovaný plán úkolů, sladěný s potřebným výhledem a patřičnými materiálními, kádrovými a jinými podmínkami.

Na 18. zasedání ÚV KSČ, konaném ve dnech 7., 8., a 9. října 1980, zdůraznil v závěrečném vystoupení generální tajemník ÚV KSČ Gustáv Husák, že při přípravě sedmé pětiletky sledujeme dva základní úkoly. Za prvé zabezpečit další vzestupný rozvoj naší ekonomiky a za druhé udržet a žkvalitnit vysokou úroveň uspokojování hmotných a kulturních potřeb, stejně jako upevňování sociálních jistot, které nám v průběhu svého rozvoje přineslo socialistické zřízení. Jestliže se naše muzeum může podílet na plnění prvního základního úkolu sedmé pětiletky jen zprostředkovaně, pak její druhý základní úkol je pro nás plně aktuální a závazný. Uvědomme si, že budeme muset vykonávat naši práci kvalitněji a účinněji než dosud a že nebudeme na to dostávat ani více lidí, ani více prostředků. To je závěr, který pro nás, muzejníky, jednoznačně vyplývá z 18. zasedání ÚV KSČ a jehož platnost potvrdil XVI. sjezd strany.

V návrhu naší sedmé muzejní pětiletky jsou aplikovány hlavní závěry a téze 15. pléna ÚV KSČ — ovšem s přihlédnutím k specifičnosti postavení a činnosti muzeí v ideově politické a výchovné práci. Všechny úkoly, zařazené do tohoto návrhu, směřují tou či onou měrou k tomu, aby naše muzeum odpovídalo základnímu požadavku, kladenému na nástroje a prostředky ideového působení — pou-

tavou a přitažlivou formou vést k poznání zákonitostí současného společenského vývoje, upevňovat ve vědomí a jednání lidí základní hodnoty socialismu, pomáhat jim formovat a prohlubovat socialistické a komunistické přesvědčení.

V návrhu sedmé pětiletky počítáme s tím, že naše sbírkové bohatství vzroste zhruba o 25 000 kusů, dále že vyřešíme 24 vědeckovýzkumných tematických úkolů, z toho 2 státní a 22 resortních, zaměřených převážně na aktuální a závažné otázky našeho regionu, dále, že uspořádáme nejméně 50 výstav, na 200 přednášek, 75 odborných exkurzí a 50 jiných kulturních a uměleckých akcí. Doufejme, že v kvantitě, ale zejména v kvalitě posune sedmá pětiletka naše muzeum nepochybně dále kupředu, a to jak v krajském, tak i celostátním měřítku. Přitom naše muzeum představuje již dnes značnou kulturní a vědeckou kapacitu, jejíž možnosti nebyly zatím v dokumentační, poznávací i kulturně výchovné oblasti doceněny, ani využity.

Kdybychom ovšem v naší sedmé pětiletce chápali plnění stanovených úkolů v té podobě jako doposud, znamenalo by to v nejednom ohledu, že uznáváme stranické direktivy verbálně, nikoliv však fakticky. Nejde totiž jen o myšlenkové ztotožnění, natož o pouhý výraz, o mnohomluvnou ekvilibristiku, ale jak bylo na březnovém zasedání ÚV KSČ zdůrazněno, o jejich realizaci. U každého pracovníka olomouckého muzea by se to mělo tedy projevit v konkrétních činech, v uvědomělém vztahu k vykonané práci, který zahrnuje též smysl pro nové a pokrokové, stejně jako nebojácnost a obětavost při jeho prosazování. Zahrnuje však také nekompromisní boj s nedostatky, které se této aktivitě stavějí do cesty. UVědomme si, že tento jedině správný přístup vrhá velmi pronikavé světlo i na veškerou naši kádrovou práci. Nehodnotit lidi podle toho, kolik mají funkcí, kolik schůzí, sympozií, přednášek a školení absolvovali, ale především podle konkrétních výsledků jejich práce, ať už na tom či onom úseku.

To nové a pokrokové, co vyplynulo pro nás, muzejníky, z XVI. sjezdu KSČ a z posledních zasedání ÚV KSČ, a co nalezlo svůj výraz i v návrhu naší sedmé pětiletky, je to, že plánované úkoly neredukujeme na pouhé kvantitativní ukazatele a že nechceme a nebudeme kráčet, pokud jde o formy a metody práce, po starých, dnes již nevyhovujících cestách a cestičkách. Ať už ve sbírkotvorné, vědeckovýzkumné či v kulturně výchovné činnosti je nutno položit hlavní důraz na požadavky kvality, hospodárnosti a efektivnosti. Jde nám o správné zacílení a měřitelný společenský dosah naší činnosti, o respektování zásad maximální hospodárnosti a efektivnosti, o to, abychom vyloučili povrchnost z naší činnosti, samoúčelnost akcí, mechanické plnění plánovaných úkolů apod. Nejde a nesmí nám tedy již jít jenom o počty a obrazně řečeno kusy, ale o řešení nosných problémů, o dokumentaci podle předem zpracovaných a fundovaných modelů, o kulturní akce s jasně stanoveným a tedy i kontrolovatelným záměrem a jeho ideově výchovným zacílením. Přitom i když ne hlavní, pak ale významnou a nezastupitelnou složkou plánovaného úkolu a jeho vyhodnocení musí být i porovnatelná míra vynaložených nákladů. Navíc nechceme ani na okamžik ztratit se zřetele, že jsme odborné zařízení muzejního typu a že nám jde o aktivní a specificky muzejními prostředky realizovanou součinnost s jinými ideologickými nástroji v ideově politickém a výchovném působení. Na takto pojatou součinnost máme odborné, materiální i jiné podmínky, kdežto na jinou činnost, spadající do pracovní náplně jiných institucí nemáme ani odborníky, ani potřebné prostředky. Naše suplování je v takovýchto případech poznamenáno nutně škodlivým diletantstvím, které je v přímém rozporu s orientací na vyšší kvalitu a účinnost naší práce.

Jestliže naše současná muzejní pětiletka je ve sbírkotvorné oblasti založena na experimentálním celokrajsky pojatém systému specializací, jediném tohoto druhu v ČSSR, pak sedmá pětiletka, spočívá na komplexním systému specializací všech muzeí v Sm kraji, přičemž naše muzeum má v tomto systému důležité postavení. Znamená to tedy, že se při určování jednotlivých specializací

přihlíželo nejen k tradicím, ale i v rostoucí míře k celospolečenským potřebám. Očekáváme, že nebudeme proti celoročním průměrům šesté pětiletky ve sbírkových fondech zvyšovat roční přírůstky, ale že se zvýší jejich kvalita, což do značné míry umožní zmíněná programová specializace a všestranná spolupráce s jinými odborníky v Sm kraji, resp. odjinud.

Je potěšitelné, že se v naší sedmé muzejní pětiletce počítá i s větší aktivitou na vědeckovýzkumném úseku a že se tato aktivita soustřeďuje na naléhavé a závažné otázky regionu. S obdobným vzestupem se v sedmé muzejní pětiletce počítá i na úseku prezentace a vůbec kulturně výchovné práce.

Můžeme říci, že návrh naší sedmé pětiletky stojí na pevné půdě a je adekvátní současnému stupni našeho muzeologického myšlení, stejně jako politickému a odbornému rozhledu především vedoucích pracovníků muzea. Odpovídá ovšem také našim materiálním, personálním a jiným možnostem. I když mnohé, s čím nejsme spokojeni, je podmíněno faktory, které zatím nemůžeme změnit, má po našem soudu každé pracoviště četné mobilizovatelné rezervy, jejichž odhalení a využití by mohlo kapacitu našeho muzea značně zvýšit, a to zejména v kvalitě, v účinnosti působení a ve stupni z hospodárnění naší činnosti.

Nejde totiž ani tak o to, rozšiřovat v návrhu sedmé pětiletky plánované počty vědeckovýzkumných tematických úkolů, expozic a výstav, či přednášek a exkurzí, nebo se předstihovat v rozšiřování sbírkového fondu, jako o to, posoudit, zda úkoly zařazené do naší sedmé pětiletky odpovídají nejzávažnějším potřebám našeho muzea s ohledem na společenské požadavky naň kladené a dále jaké předpoklady je nutno vytvořit, abychom mohli plánované úkoly plnit v souladu s přísnými měřítky kvality a hospodárnosti, jak to vyplývá z projednávaných závěrů posledních zasedání ÚV KSČ.

Při stručném hodnocení dosažených výsledků můžeme říci, že dělníci, technici a odborní pracovníci odvedli v uplynulých pěti letech obdivuhodný kus práce. S hlavními úkoly se úspěšně vyrovnal společenskovědní odbor, odbor přírodovědný, galerie výtvarných umění a úsek instalovaných objektů, zahrnující hrady a zámky. Vyzvednout je nutno rovněž pracovníky, kteří připravili naši stálou expozici „20 let budování socialismu olomouckého okresu“. Dosažené výsledky při realizaci expozice vysoko ocenil i OV KSČ v Olomouci, jmenovitě jeho vedoucí tajemník soudruh dr. Komolý.

Tím nechceme tvrdit, že bychom byli spokojeni s kvalitou odvedené práce a s pracovní disciplínou na všech úsecích. O úrovni, jak se orientujeme v otázkách kvality naší práce, svědčí stálá diskuse mezi vedoucími pracovníky o tom, zda je vědecký článek totožný s odborným a jaké místo mají v naší činnosti populárně vědné články.

Máme-li plnit úkoly naší sedmé pětiletky s vyššími nároky na kvalitu a hospodárnost, je nutno pro to vytvořit i určité organizační, kádrové a materiální podmínky. Tak se domníváme, že je nutno připravit nové době vyhovující organizační členění našeho muzea.

V budoucnu bude nutné usilovat o to, abychom v muzeu posílili skupinu těch pracovníků, kteří odborně pečují o sbírky. Dále bylo přičleněno k útvaru ředitele oddělení podnikové kontroly a plánování s přesně vymezenou pracovní náplní. Tento požadavek vyplynul z poslední krajské muzejní rady. Nové úkoly bude též plnit úsek památkových objektů. Dále připravujeme v zájmu pružnějšího řízení celou řadu jiných organizačních opatření, jejichž důsledkem bude podstatné zvýšení organizátorsko-řídící kontrolní praxe. Jinak se ukazuje stále naléhavěji potřeba přijímat pracovníky výhradně s plnou kvalifikací, přičemž ti, kdož plnou kvalifikaci nemají, budou nuceni ji získat dálkovým studiem, nejde-li ovšem o pracovníka nad 45 let.

Pro úspěšné plnění úkolů naší sedmé pětiletky vytváříme rovněž nezbytné podmínky materiální. Tak bude nutné zpracovat reálný výhled prostorů, depozitářů a dílen a jejich vybavení do konce sedmé pětiletky. Orientujeme se jed-

nak na stavební úpravy stávajících budov muzea, jednak na využití všech ostatních zařízení ve správě KVM Olomouc. Máme přislíbeno, že budeme moci převést po roce 1981 naše topné systémy v GUV a KVM na náměstí Republiky z tuhého paliva na zemní plyn. Jinak zastávám názor, že je nezbytně nutné, abychom si ponechali stávající skupinu řemeslníků a abychom prováděli drobnější adaptační práce a hlavně opravy v muzeu vlastními silami. Těchto řemeslníků bylo by ovšem možno použít i na odborné práce při realizaci menších výstav. Jejich produktivitu je pak nutné zvýšit zaváděním nové techniky a též zkvalitněním řídicí a organizační práce.

Vedle opatření vytvářejících v muzeu objektivní prostor pro úspěšnou činnost v nastávajících pěti letech je nutno věnovat zvýšenou pozornost i aktivní účasti zaměstnanců na všech stupních řízení muzea, tj. na úrovni ředitele, jednotlivých odborů i oddělení. Musíme dosáhnout toho, aby žádný rozumný podnět, žádný návrh a připomínka nezůstaly nepovšimnuty. V aktivitě a iniciativě pracujících spatřujeme zcela oprávněně nejrozsáhlejší mobilizované rezervy. Máme zato, že je nanejvýš nutné zavést v muzeu pravidelné provozní porady, na nichž by se vytvářely podmínky pro společný postup při plnění plánovaných úkolů, při zlepšování pracovních podmínek a sociálních potřeb lidí na úrovni jednotlivých odborů. Obdobné problémy na úrovni muzea jako celku musí řešit ředitelství spolu se ZV ROH. Zvláštní pozornost při odkrývání rezerv a hledání cest k vyšší hospodárnosti a výkonnosti je nutno věnovat brigádám socialistické práce, stejně jako uzavírání, plnění a vyhodnocování všech sociálních závazků. Ukazuje se potřeba orientovat i naše průkopnické soutěžní kolektivy na to hlavní, o čem nám v současném období jde a současně se o ně opírat při probíhání nových přístupů k práci.

Mluvíme-li o naší sedmé pětiletce, musíme ovšem také vidět, že je součástí krajské muzejní pětiletky, jejím jádrem a též oporou. Toto dvojí postavení podílu našeho muzea na krajské muzejní pětiletce bychom měli mít neustále na zřeteli. Nejde tedy jen o to, abychom včas a do posledního písmene splnili na požadované úrovni to, co je z naší činnosti zařazeno do krajské sedmé pětiletky, ale abychom se také prostřednictvím jednotlivých odborů, komisí i Vlastivědné společnosti muzejní postarali o to, aby se celá krajská sedmá muzejní pětiletka rovnoměrně a ve všech ukazatelích plnila a splnila. Zvláště nám musí jít o to hlavní, co tato krajská pětiletka sleduje a o čem se zejména opírá. Není již, jak tomu bylo ještě u šesté krajské muzejní pětiletky, pouhou sumou úkolů z jednotlivých muzeí, ale je určitým modelem jejich činnosti, vytvořeným v souladu s konkrétními nejzávažnějšími potřebami v Sm kraji a jeho jednotlivých okresech. Hlavní oporou této krajské pětiletky je systematická spolupráce, založená na zásadách specializace a koncentrace muzejních sil a prostředků. Takto pojatá spolupráce je prospěšná a výhodná pro každé jednotlivé muzeum a vlastně jedinou cestou, jak se úspěšně vyrovnat se záměry posledních zasedání ÚV KSČ — odvádět naší společnosti, budující rozvinutý socialismus, služby s vyššími nároky na kvalitu a hospodárnost, avšak bez větších nároků na finanční prostředky a s danými stavy pracovníků. My, pracovníci KVM v Olomouci, na nichž spočívá dílčí odpovědnost za toto velkolepé dílo vzájemné spolupráce a pomoci, založené na moderních pracovních postupech, bychom si měli uvědomit, že je to pro nás nejenom zvýšené pracovní zatížení, ale i prostor k seberealizaci a k důslednému prosazení se jako odborného pracoviště v našem regionu. Není třeba dokazovat, že díky tomuto postupu rozvíjí se již nyní severomoravské muzejnictví v celostátním měřítku nejrychleji a že úměrně s tím stoupá i jeho prestiž. Plně to potvrdila i nedávná krajská konference severomoravských muzejníků, jíž se zúčastnili i zástupci všech krajských muzeí z ČSR.

V současné době se musíme vyrovnat s mnoha úkoly, na jejichž splnění bude záviset nástup do další, sedmé muzejní pětiletky. Jde hlavně o vytvoření ne-

zbytných předpokladů, na nichž bude záležet, jak se nám bude v dalších letech práce dařit. Mějme však na paměti, že se nebudeme moci uzavřít do našich pracoven a depozitářů.

Neměli bychom zapomínat, že je naší povinností v rámci dokumentace současnosti shromáždit a podchytit to nejdůležitější, co vypovídá a bude v rostoucí míře vypovídat o současných problémech historického výzkumu, o atmosféře naší doby, o hybných silách a lidech, kteří se zasazují o zdar těchto akcí a kampaní.

Je na nás, abychom v průběhu tohoto roku a v dalších letech naší sedmé pětiletky energicky a systematicky uváděli v život závěry posledních zasedání ÚV KSČ, jakož i XVI. sjezdu strany, a to v podmínkách olomouckého okresu a Sm kraje. Znamená to působit s rostoucí účinností na stále širší okruh obyvatelstva bez nároků na větší finanční prostředky a posílení plánu pracovníků. Nejvýznamnější mobilizovatelné rezervy spočívají i v našem muzeu v lidech, ve zhodnocení jejich práce, v jejich kvalifikaci, schopnostech a iniciativě, jakož i a to v neposlední řadě — v celokrajsky pojaté dělbě práce, založené na specializaci a koncentraci sil a prostředků, dále ve zlepšování vztahů mezi lidmi, v překonání administrativních metod řízení, v systematickém přechodu k využití intenzivních faktorů rozvoje muzea a v prohloubení účinnosti jeho působení v rámci všech ideologických nástrojů, jimiž disponuje naše socialistické zřízení v rámci olomouckého okresu a Sm kraje. A doslova jako soli potřebujeme zdravou nespokojenost s dosaženými výsledky, ono neustálé tvůrčí pochybování a hledání, které si tvrdošíjně a důsledně klade otázky, jak se ještě lépe a kvalitněji vyrovnat s danými úkoly. Přitom si uvědomujeme stále naléhavěji, že s úkoly, které si vytyčujeme a s novými přístupy, které vyžadujeme, se může úspěšně a včas vyrovnat pouze pracovník, u něhož se politická vyspělost spojuje s vysokou odborností a výkonností, se znalostmi nejen regionálního, ale i celosvětového vývoje ve své oboru. Navíc by se v každém z nás — bez rozdílu kvalifikace a funkce — mělo ve vztahu k práci a k pracovním výsledkům odrážet to nejcennější — vědomí hospodářů tohoto muzea, vědomí, že skrze toto starodávné muzeum sloužíme a chceme ještě lépe a účinněji přispívat k budování rozvinuté socialistické společnosti v podmínkách olomouckého okresu a Sm kraje.

Cecilie Trušinová

NOVÁ EXPOZICE „20 LET BUDOVÁNÍ SOCIALISMU V OKRESE OLOMOUC“

Mezi nejvýznamnější politicko-společenské události roku 1980 patřilo 35. výročí osvobození Československa. Při této příležitosti a zároveň v rámci oslav 83. výročí Velké říjnové socialistické revoluce byla v Krajském vlastivědném muzeu v Olomouci slavnostně otevřena nová expozice „20 let budování socialismu v okrese Olomouc“. Vernisáže, která se konala ve čtvrtek 20. listopadu 1980 ve Václavkově sále KVMO, se zúčastnili představitelé OV KSČ v Olomouci, Sm KNV v Ostravě, pracovníci muzea a další hosté.

Nová expozice, která navázala na předchozí expoziční celky, jež zachycují

vývoj Olomoucka od nejstarší historie až do počátku let šedesátých, zobrazuje vývoj okresu Olomouc od roku 1960 do roku 1980 a je proto první expozicí tohoto druhu v Severomoravském kraji. Problematika nejnovějších dějin byla sice častokrát prezentována na různých výstavách, doposud však nebyla zpracována v souborném přehledu.

Pro všechna muzea tedy vyvstal prvořadý úkol seznamovat především mladou generaci přesvědčivě, ideově a politicky správně s budovatelskými úspěchy, jichž dosáhl pod vedením KSČ pracující lid při svém úsilí o vybudování socialismu v naší vlasti. Základním prostředkem, jímž muzea plní toto kulturně politické poslání, jsou expozice výstavby socialismu.

Nepostradatelným vodítkem se staly Pokyny pro sbírkotvornou činnost muzeí v oblasti dokumentace nejnovějších dějin a současnosti vydané ministerstvem kultury ČSR v roce 1975, podle nichž muzea shromažďují dokladové materiály nezbytné pro dokumentaci současnosti, a Pokyny pro tvorbu expozic období výstavby socialismu v muzeích vydané v r. 1976 rovněž MK ČSR. Základním cílem Pokynů pro tvorbu expozic období výstavby socialismu je vymezit funkci, poslání a charakter těchto expozic, stanovit jejich obsahové okruhy i základní metodické postupy pro jejich tvorbu i využití tak, aby tyto expozice při plném zachování specifických aspektů regionálních a tématických postupně vytvářely soubor instalací, které způsobem prezentace odpovídají úrovni současného stavu muzejnictví i úrovni myšlení socialistického člověka.

Expozice výstavby socialismu v KVMO je vyvrcholením činnosti oddělení dokumentace současnosti na úseku společenských věd, jehož pracovníci Ludmila Suchánková, Miroslav Papoušek, Pavel Pospěch a Cecilie Trušinová zpracovali pod vedením soudruha prof. PhDr. Františka Lóna libreto a scénář. Architektonické a grafické řešení vypracovali rovněž pracovníci KVMO ing. Anna Volejníková a Miroslav Střelec. Autory fotoreprodukcí jsou Jiří Schubert a Jan Navrátil. Samotnou realizaci a instalaci expozice zajistily propagační podnik Výstavnictví Praha, závod Olomouc a technicko ekonomický úsek KVMO.

Expozice je rozdělena na pět tematických oddílů — politický vývoj, průmysl, zemědělství, terciární sféra a mírové hnutí, které jsou dále členěny chronologicky a tematicky. Při členění expozice bylo použito grafického značení — velká písmena A, B, C, D, E označují hlavní tematické skupiny, římské číslice dílčí oddíly, jež jsou dále rozděleny na pododdíly značené arabskými číslicemi. Tento systém umožňuje lepší orientaci návštěvníků.

Před vstupem do sálu, v němž je expozice umístěna, se nalézá úvodní — po výtvarné stránce velmi působivý — mosazný panel akademického malíře Františka Bělohávkova. Na levé straně sálu vedle vchodu začíná úvodní kapitola o politickém vývoji okresu Olomouc. Námětem prvního dílčího oddílu nazvaného *Dobudování základů socialismu 1960—1966* je především územní reorganizace, k níž došlo v roce 1960, kdy byl zrušen Olomoucký kraj a vytvořen nový správní celek na území bývalých soudních okresů Olomouc, Litovel, Šternberk a Uničov — okres Olomouc, a nástin hlavních politických událostí tohoto období, tj. okresních konferencí nově vytvořené organizace strany v letech 1960 až 1966. Druhý oddíl *Politická krize a její překonání 1967—1970* pojednává o příčinách a následcích krize ve straně a společnosti, uvádí příklady o činnosti krajně reakčních sil, které se formovaly v takových organizacích jako Klub angažovaných nestraníků, Klub 231 a dalších. Novou etapu ve vývoji strany a společnosti, jež byla zahájena dubnovým plénem ÚV KSČ v r. 1969, charakterizují nejvýznamnější dokumenty tohoto období — Poučení z krizového vývoje ve straně a společnosti po XIII. sjezdu KSČ a Realizační směrnice. Třetí oddíl *Linie výstavby socialistické společnosti 1971—1980* se zaměřuje na nejvýznamnější politické dění v daném období a na výsledky hospodářského a kulturního rozvoje.

Čtvrtá část nazvaná *Výsledky socialistické výstavby okresu Olomouc 1960—1980* ukazuje výsledky práce složek Národní fronty v čele s okresní organizací KSČ, ROH, SČSP a úspěšnou aktivitu pracujících v akci Z.

Mezi aktuální otázky posledních dvou desetiletí patří integrační proces. V olomouckém okrese proběhla integrace ve třech fázích. Jejím úkolem a cílem bylo odstranění velkého počtu a roztržitosti obcí a naproti tomu vytvářet střediskové obce, čímž by se zvýšila efektivnost práce národních výborů. Celou situaci názorně dokládají mapky, které umožňují srovnání počtu obcí v r. 1960 a počtu střediskových obcí v r. 1980. Obdobně lze tento proces sledovat na příkladu města Olomouce, k němuž bylo v průběhu 2. fáze integračního procesu v r. 1974—1976 připojeno 12 obcí. Olomouc se tímto stává městem se sto tisíci obyvateli.

Po oddílu o politickém vývoji okresu Olomouc následuje další téma — průmysl. Průmysl olomouckého okresu je reprezentován značným počtem závodů a podniků. Z hlediska struktury průmyslové výroby je nejvýznamnější strojírenský a kovodělný průmysl a již tradiční potravinářský průmysl. Podniků olomouckého okresu se dotkly zejména změny v organizaci průmyslu, z nichž mnohé byly sloučeny ve větší celky. Ve strojírenském a kovodělném průmyslu převzaly podniky v rámci dělby práce nové výrobní úkoly, specializovaly se na výrobu určitých druhů výrobků a některé z nich se staly monopolními výrobci v rámci celé ČSSR. V období uplynulých dvaceti let byly vybudovány nové výrobní kapacity, mnohé provozy byly modernizovány a rozšiřovány.

Na úvodní části panelů je souhrnně zachycena struktura průmyslových podniků. Poté pokračuje přehledem nejdůležitějších podniků doplněným velkým množstvím fotografií, ukázkami typických výrobků (Sigma, Zora, Chronotechna) a modely některých podniků (Olma, Drožďárna — n. p. Seliko Olomouc).

Značný rozvoj a modernizaci zaznamenal také potravinářský průmysl. Z hlediska národohospodářských potřeb a zvýšených nároků na zásobování obyvatelstva vyvstal úkol podstatně modernizovat stávající potravinářskou výrobu. Podařilo se urychlit výstavbu nových výrobních kapacit, zejména v průběhu let sedmdesátých. Dílčí oddíl o potravinářském průmyslu je v expozici zařazen do oddílu zemědělství, který navazuje na první část tématu o průmyslu.

Pro rozvoj zemědělské výroby v letech 1960—1980 byly charakteristické dva rysy: proces integrace zemědělských závodů, který probíhal ve dvou fázích a s ním související přechod k zemědělské velkovýrobě. Průvodními jevy, které tento proces vyvolal, byla především naprostá změna způsobů řízení vzniklých zemědělských závodů. Na tento integrační proces dále navazuje ještě kooperace mezi vzniklými zemědělskými závody. Proces integrace umožnil také rozvoj mechanizace zemědělské výroby. Uvedené faktory výrazně ovlivnily i tradiční mikroklima vesnice, mění a vytvářejí nové vztahy nejen ve výrobě, ale i ve sféře sociální. Období 1960—1980 znamenalo kvantitativní i kvalitativní vzestup trendů, jejichž základy byly položeny v první fázi kolektivizace v letech 1949-1960.

Stejně jako u průmyslu doplňují tento oddíl fotografie, grafy, mapy a modely zemědělských podniků a zařízení — VEPA (velkovýkrmná vepřů v Pasece), velkokapacitní kravín v Loučanech, sluneční kolektor v Dolanech.

V expozici je věnována velká pozornost i železniční a silniční dopravě, která v poslední době zaznamenala velký rozmach.

Předposlední část expozice se zaměřuje na terciární sféru. V souvislosti s růstem životní úrovně v uplynulých 20 letech roste bytová výstavba a budování občanské sídlištní vybavenosti. Také vyrůstají nové veřejné budovy, jak dokládají modely objektů, jež byly ve výstavbě na sklonku 70. let — model České státní spořitelny, pobočky Olomouc a interhotelu Flora.

Rozvoj našeho zdravotnictví v posledních letech charakterizuje rozšiřování a zkvalitňování poliklinického systému a budování nových lůžkových zařízení.

V oblasti školství, které je v olomouckém okrese zastoupeno všemi stupni škol, vystupují do popředí nové reformy, jež souvisejí se zaváděním nové školské soustavy, jejímž cílem je modernizace a vyšší efektivnost vyučovacího procesu. Současně byly vybudovány nové školní budovy, mnohé byly rozšířeny a renovovány a tím byly vytvořeny podmínky pro uplatnění dokonalého systému výuky a výchovy. Ve vysokoškolské oblasti nebylo možno opomenout 400. výročí založení univerzity v Olomouci v r. 1973. O bohaté vědecké a odborné činnosti pracovníků jednotlivých fakult a ústavů Univerzity Palackého svědčí publikace vystavené v expozici.

Významné místo v životě současného člověka zaujímá kultura a umění. Kulturní a společenský život v okrese se rozvíjí v duchu kulturní politiky Komunistické strany Československa. Podílejí se na něm profesionální umělecká tělesa, osvětová zařízení a soubory lidové umělecké tvořivosti. Posláním naší kulturní politiky je neustále rozvíjet iniciativní, tvořivou účast dělnické třídy a všech pracujících na kulturním dění. Jednou z praktických forem této činnosti je práce kronikářů, jejíž ukázky mohou návštěvníci taktéž v expozici zhlédnout. Dále jsou zde zastoupeny nejvýznamnější kulturní instituce, ukázky jejich činnosti a umělecké produkce. Jedním z nejzajímavějších exponátů tohoto oddílu je rozměrný art protis znázorňující panorama Olomouce autorem Zoií Kašpříkové a Mileny Velíškové. Neméně poutavý je i výtvarný návrh textilní opony pro SDOS akad. malířky Oluši Vítkové, který však byl z prostorových důvodů umístěn na chodbě před expozicí.

Tělovýchova a sport zaujímají v naší společnosti význačné místo a poslání jako složka socialistické výchovy člověka. Rostoucímu zájmu občanů o masovou tělovýchovu odpovídá výstavba nových sportovních zařízení, stadiónů a hřišť. Důkazem vynikající úrovně sportovců olomouckých tělovýchovných jednot je jejich účast na vrcholných soutěžích a spartakiádách.

Závěrečný oddíl expozice je nazván *Šťastný život potřebuje mír*. V současné době se vede velký zápas o uvolnění a zabezpečení trvalého míru, vyloučení války ze života společnosti a za další vítězství socialismu na světě. Proto je právo na život v míru bezesporu jedním ze základních lidských práv a jen v socialistické společnosti je v plném rozsahu zajištěno. Požadavek mírového života se stal neodmyslitelnou součástí socialismu.

Za odbojovou činnost v boji proti fašistickým okupantům a za budovatelskou mírovou práci byly obcím olomouckého okresu Javoříčku, Velké Bystřici, Zákřovu a Kožušanům—Tážalům u příležitosti 26. výročí osvobození předány „Československé ceny míru“; fotokopie jedné z nich je rovněž v expozici vystavena. Závěr expozice vyplňuje rozměrná panoramatická fotografie Olomouce a model historického jádra města Olomouce.

Po výtvarné stránce expozici doplňují umělecká díla — sochy a plastiky olomouckých umělců.

Nová expozice „20 let budování socialismu v okrese Olomouc“ účinnou formou reprezentuje úspěchy, jichž bylo dosaženo za uplynulá dvě desetiletí, zachycuje všestranný růst olomouckého okresu, který je výsledkem úspěšné politiky KSČ a úsilí pracujícího lidu. Expozice takto plní závažný politicko-společenský úkol informovat širokou veřejnost o tomto úsilí olomouckého okresu.

K PROSTĚJOVSKÉMU PŮSOBENÍ JOSEFA KRAPKY

Prostějovské období v činnosti Josefa Krapky-Náchodského (1860—1907) bylo analyzováno a zhodnoceno v několika pracích¹, které se soustředily převážně na zachycení jeho aktivity v revolučním období 1905—1907², přičemž akcentovaly otázky boje za všeobecné hlasovací právo, problematiku volebního zápasu v letech 1906 a 1907 a Krapkův postoj ke klerikalismu, případně se zabývaly jeho kulturní aktivitou.³ Stranou pozornosti badatelů zůstaly dosud otázky postoje Josefa Krapky a vůbec prostějovské sociálně demokratické organizace na přelomu 19. a 20. století k obecnímu výboru, jeho komunálnímu programu a lidové (lidově pokrokové) straně, jež stála za politikou představitelů místní samosprávy. Cílem našeho pojednání je pokusit se o první sondu do této oblasti.

V 90. letech 19. století tvořila Československá sociálně demokratická strana nedílnou součást politické struktury Moravy a nebylo ji možno jako významnou sílu ani přehlížet nebo dokonce vylučovat. Současně však dělnické hnutí před 1. světovou válkou procházelo etapou poměrně složitého vývoje. Sociální demokracie dosáhla řady úspěchů v organizační výstavbě strany i v boji za dílčí sociální a politické požadavky, přitom však revoluční marxistický charakter hnutí oslabovalo pronikání revizionismu, reformismu a oportunismu. Prostor pro šíření těchto směrů, zejména ideologie nacionalismu, vytvářeli samotní ideologové dělnického hnutí, kteří jim nedovedli čelit vlastní marxistickou argumentací, především koncepcí řešení národnostních problémů rakousko-uherské říše.

Nepochopení významu a negativní hodnocení převzetí moci českou buržoazií v Prostějově v roce 1892 způsobilo stagnaci prostějovské sociálně demokratické organizace, což se přeneslo do značné míry na celý V. volební okres, zahrnující Bystřici p. H., Frýdek-Místek, Fryšták, Holešov, Kojetín, Přerov a Vsetín s centrem v Prostějově: řada členů strany sympatizovala s českou správou města a postavila se do opozice proti vedení. Tyto tendence posilovala prohlášení a stanoviska vedoucích činitelů strany v 90. letech k opatřením obecního výboru, která kategoricky negovali bez ohledu na jejich význam a poslání.

Český obecní výbor v prvním období po svém nástupu na podzim 1892 spatřoval úkol v prověrce a konsolidaci obecního hospodářství, kdy krok za krokem odhaloval systém praktikovaný bývalým německým zájčkovským vedením, jímž údajně „přivedena byla obec na okraj záhuby a zasazena jí rána tak těžká, že zotavení nelze čekat než v dálné budoucnosti“. Brzy však přistoupil k prvním akcím svého programu budování Prostějova. Jeho základní ideový záměr spočíval v „povznesení Prostějova na výši, na jaké býti má první a největší české město Moravy“. Konkrétní náplň pak spočívala v souhrnu opatření a kroků zaměřených na modernizaci města ve všech směrech. Hlavní pozornost se však soustředila v podstatě na pět oblastí:

1. hospodářský rozvoj města
2. budování českého školství
3. modernizaci zdravotnictví
4. podporu kulturního rozmachu Prostějova
5. postavení Národního domu a nové radniční budovy.

Jednotlivé úkoly programu většinou krystalizovaly řadu let, neboť narážely na nejrůznější překážky rázu finančního (většinou), organizačního, na nepochopení, mnohdy i záměrné brzdění ze strany státních orgánů, vlastní chyby a nedůslednosti. Program poměrně dobře reprezentoval ambice skupiny prostějovských politiků lidové strany (zejména JUDr. Václava Perka, MUDr. Ondřeje

Přikryla a Josefa Špačka] v oblasti komunálního programu, který se vlastně stal součástí jejich politických plánů v širším měřítku: síla města, dobré hospodářské zázemí s oporou ve spokojených a sebevědomých občanech měly podpořit a zvýraznit jejich autoritu na kolbištích zemského sněmu, příp. říšské rady, obchodních komor i v zákulisí salónních jednání. Třídní omezenost těchto snah se však musela zákonitě dostat do rozporu se zájmy pracujících. Program byl třídně ohraničen a orientován na střední vrstvy obyvatelstva, v podstatě na maloburžoazii a podnikatelské kruhy.⁴

Prostějovská sociálně demokratická organizace již před příchodem Josefa Krapky silně kritizovala opatření obecního výboru v daňové oblasti. Vytýkala české obecní správě především potvrzení pivního krejcaru a zvyšování obecních přírážek. Viděla v tom důkaz správnosti svého postoje, „neboť od obecního výboru nelze čekat kroky ve prospěch širokých vrstev obyvatel“.⁵ Navrhovala zavedení daně z příjmů. Pod Krapkovým vlivem se však tento zásadně negativní vztah měnil. Sociální demokraté si uvědomili, že důsledkem zmrazení přímé obecní přírážky byl růst obecního dluhu, na jehož umořování a úrokování obec vydávala ročně až 177 000 K.⁶

Výhní kritiky Hlasu lidu procházelo po celých dvacet let před 1. světovou válkou i nakládání s těmito prostředky ze strany obecního výboru — program výstavby města. Každá z jeho akcí, ať už šlo o elektrifikaci Prostějova, přípravu k regulaci mlýnské strouhy, dláždění, stavbu vodovodu, Národního domu,⁷ radnice,⁸ přípravu regulačního plánu, železnici aj. byla podrobena rozboru a sociálně demokratický tisk na ní zdůrazňoval z taktických důvodů její záporné stránky.⁹

Největší a plně oprávněná kritika se soustředila na problematiku nejpálčivější — na otázky bytového fondu pro dělnické vrstvy obyvatel, které rychle rostly v důsledku průmyslového rozmachu Prostějova. A byl to právě Josef Krapka, který po svém příchodu do Prostějova v roce 1903 začal ostře vystupovat proti obecnímu výboru, který ve svém programu řešení sociální problematiky odsunul na vedlejší kolej. V polovině roku 1907 vyvolal mezi dělnictvem diskusi o bytovém problému, která vyvrcholila založením Spolku pro stavbu laciných a zdravých dělnických bytů.¹⁰ Jeho účelem mělo být pomoci prakticky řešit tuto otázku, kterou státní a samosprávné orgány považovaly v Prostějově za nejnaléhavější. Spolek chtěl zahájit stavbu dělnických kolonií s menšími, ale účelně zařízenými byty. Nemělo jít o pomoc nejpotřebnějším a sociálně nejslabším, ale o velkorysý a zásadní řešení: v první fázi se počítalo s postavením nejméně 100 bytů. Přitom Krapka doporučoval, aby projekt počítal i se základním hygienickým vybavením bytů a zdůrazňoval nutnost vybudovat u jednotlivých bloků prostranná hřiště pro děti. Řešení bytové otázky nemělo být pouze záležitostí sociálně demokratické strany; Krapka předpokládal, že se na ní budou aktivně podílet nejen obecní, ale i státní orgány a místní továrníci. Proto Spolek svolal na 19. září 1907 do zasedací síně městské radnice tzv. anketu¹¹, na níž měl být dohodnut konkrétní postup zainteresovaných. Krapka navrhl postavit větší počet dvoupatrových domků pro rodiny s dětmi, jež by zůstaly majetkem Spolku. Žádal pomoc a podporu ze strany obecního výboru, zejména úlevy daňové a nákup cihel z obecní cihelny se slevou. Účastníkům schůze navrhl vyřešit dvě otázky: 1. určit stavební místo tak, aby bylo možno bez větších problémů zavést do bytů vodu, elektrifikovat je a napojit na kanalizaci a 2. projednat možnosti finančního zajištění akce. Vedle toho žádal zřízení tzv. obecní bytové zprostředkovatelny v Prostějově, která by evidovala a pronajímala byty současně se stanovením výše nájemného. Mezi účastníky se rozvinula živá diskuse, v níž se střetly názory na formu vlastnictví příštích domků a jejich velikost. Továrníci a představitelé města si přáli malé rodinné domky v soukromém vlastnictví. Celkový tón a závěr však vyzněl v podporu návrhu a příslib pomoci.

Když pak Spolek zahájil přípravné práce, obecní výbor mu vyšel vstříc jen částečně — se slevou odprodal stavební místo za pivovarem bratří Wintrů a stavební materiál.¹² Nedostatečné finanční zajištění akce a nezájem města se odrazil v pomalém postupu příprav. Proto z Krapkovy iniciativy byla na 21. leden 1908 svolána na radnici druhá anketa.¹³ Přesto, že se jí zúčastnili osobně okresní hejtman a starosta města, urychlení nepřinesla. Jasně se ukazovalo, že obecní výbor hájí zájmy majitelů domů a nemá ve skutečnosti o stavbu dělnických domků zájem. Od dělnické iniciativy se distancovaly nejen městské pe něžní ústavy, ale i čeští továrníci přesto, že se za členy Spolku přihlásilo šest podnikatelů německých.

V důsledku průtahů se sociální demokraté navíc dostávali do obtížné situace: místní organizace národních dělníků¹⁴ ustavila v září 1907 rovněž družstvo pro stavbu dělnických domků¹⁵ a národní sociálové se snažili těžit z potíží sociální demokracie politicky. Za šest měsíců bylo v jejich družstvu zapsáno přes 100 dělníků a půl roku po ustavení, 16. května 1908, zahájili stavbu 17 rodinných domků na Olomouckém předměstí v prostoru Barákovy, Tovačovského a Vrlovy ulice, kde měla vzniknout čtvrť národně sociálního dělnictva.¹⁶ Podnícením aktivitou sociální demokracie se stali první místní organizací na Moravě, která se pokoušela o řešení bytové otázky svých dělníků. Krapka si nebezpečí plynoucí z konkurenčních vztahů plně uvědomil a snažil se o podnícení aktivity svých straníků i pozváním Josefa Hybeše do Prostějova v polovině září 1908;¹⁷ v místnostech akciového pivovaru hovořil o nutnosti dělnické svépomoci. Teprve na jaře 1909 Spolek zahájil stavbu prvních dvou domů o 12 bytech.¹⁸ Vlastní iniciátor a hybná páka akce Josef Krapka však záhy zemřel a stavba uvázla. Dělnictvo v něm skutečně ztratilo odhodlaného vůdce, radikálního a nekompromisního zastánce svých práv a zájmů.

Bytová otázka zůstávala tedy i nadále neřešena a krize se prohlubovala. Na rozhraní prvního a druhého decennia 20. století však byla situace už natolik vážná, že městská rada byla okolnostmi přinucena přistoupit v prvních dnech roku 1911 k ustavení bytové komise, byť tato měla pracovat již od roku 1906 a starat se o pronájem zdravotně nezávadných bytů.¹⁹ Tento krok však přišel už pozdě: Hlas lidu komentoval vzniklou situaci jako „bytovou mizerii“ — stovky rodin neměly kde bydlet, objevovaly se různé machinace s byty a rozestavěnými domky,²⁰ majitelé domů zvyšovali nájemné do neúnosné výše. Sociální demokraté tvrdě útočili v tisku i na schůzích na obecní výbor, vytýkali mu, že pro zmírnění krize nic nedělá, naopak vyhazuje sumy peněz na stavby luxusních, pro dělnictvo neužitečných budov.²¹ Navíc vytváří umělé překážky svépomocným bytovým družstvům místo toho, aby stavěl levné činžáky pro dělníky a získal pro ně úvěry a daňové úlevy. Nebojuje proti pozemkové lichvě, nestará se o modernizaci obecní cihelny atd.²² Rozhořčení dělníci začali klást obecnímu výboru ultimativní požadavky: na 24. září 1911 svolali do Dělnického domu protestní schůzi, která ve své rezoluci žádala splnění sedmi bodů:

1. zajištění místností pro přechodné ubytování těch, kteří nemohou nalézt byt
2. zřízení místního bytového fondu na podporu svépomocných snah a samostatné podnikání obecního výboru na tomto poli; do rozpočtu na rok 1912 zařadit na tyto účely nejméně 80 000 K.
3. koupit pozemky na předměstích k likvidaci pozemkové lichvy — parcely prodávat jednotlivcům a družstvům za přiměřenou cenu
4. zřídit úřad pro evidenci volných bytů
5. zamezit činžovní lichvě
6. kladně vyřizovat žádosti o prominutí činžovního groše z malých bytů u chudých nájemníků
7. ustavit zvláštní výbor, který bude komplexně řešit bytovou krizi v Prostějově.²³

Dělnictvo přešlo od umírněného vyjednávání a nabídek spolupráce k rozhodnější akci. Přitom nemínilo spoléhat pouze na pomoc obecního výboru a 1. října ustavilo v Dělnickém domě stavební družstvo Budoucnost, které na jaře 1912 pristoupilo ke stavbě činžáku na Tetíně a dělnických rodinných domků za Určickou ulicí.²⁴

Pod tlakem situace se 6. října 1911 sešel na mimořádné schůzi obecní výbor²⁵, aby projednal dělnickou rezoluci z konce září. Jeho rozhodnutí však bylo charakteristické: uznal sice oprávněnost požadavků, ale konstatoval, vzhledem k tomu, že by jejich uvedení do praxe poškodilo domácí pány, je nutno projednat je a zvážit v sociálním odboru. Přitom však věděli, že se tento orgán záměrně nebude scházet.²⁶ Navíc obecní výbor bránil aktivně družstva Budoucnost, které vyvíjelo slibnou činnost.²⁷

Sociální demokraté byli nuceni překážky kladené obecním výborem překonávat a stavby zajišťovat svépomocí. 22. dubna 1912 se v Dělnickém domě sešla nová protestní schůze proti politice obecního výboru v oblasti bytové a stavební. Vedle kritiky dělníci předáci opět předložili obecnímu výboru konstruktivní návrh na zmírnění a postupné řešení bytové krize v Prostějově v devíti bodech:

1. zpracovat regulační a polohopisný plán města,
2. přijmout asanační zákon,
3. zřídit místní bytový fond,
4. modernizovat obecní cihelnu a využít ji k řešení bytové krize,
5. upravit nařízení pro zakládání nových ulic,
6. podporovat stavební družstva,
7. zamezit lichvě s pozemky,
8. vést a uveřejňovat bytovou statistiku,
9. do řešení krize zapojit Obecní spořitelnu.²⁸

Rezoluce tak v řadě bodů opakovala dříve předložené návrhy, které obecní výbor nemínil akceptovat. Nový vůdce prostějovského proletariátu Rudolf Bechyně přitom poukazoval na skutečnost, že v době, kdy v Prostějově činí nájemné až čtvrtinu platu, je stavěna „Perkova volební radnice“ a není provedena kanalizace. V bytové a stavební politice obecního výboru spatřoval projev naprosté neschopnosti obecní správy.

Je však třeba konstatovat, že ani tato rezoluce nic na situaci nezměnila, jen dále vyhrotila napjatou situaci mezi sociálně demokratickou stranou a obecním výborem, která přetrvávala i v předvolební kampani před obecními volbami v roce 1913. Soustavné poukazování na neschopnost obecního výboru mělo veřejnost připravit na změny, které krystalizovaly v zákulisních jednáních v průběhu roku.²⁹

Prostějovská sociálně demokratická organizace na přelomu 19. a 20. století zaujala k obecní samosprávě a jejímu programu výstavby Prostějova negativní postoj. Kritika se stupňovala v souvislosti s narůstající krizí v moravské lidové straně, která se odrážela a dopadla i na činnost prostějovského obecního výboru, a v souvislosti s příchodem radikálního a zkušeného dělnického novináře a organizátora Josefa Krapky-Náchodského do Prostějova. Krapkovou zásluhou se strana pokusila o řešení bytové krize ve městě, která postihovala zejména dělnické vrstvy obyvatel. V Hlasu lidu odhaloval a kritizoval třídní omezenost programu výstavby města v pojetí lidoveckých politiků v čele s dr. O. Příkrylem a dr. V. Perkem, který podcenil řešení sociálních otázek a zcela ignoroval bytovou problematiku v důsledku vazby na vlivnou skupinu majitelů domů. Krapka předložil na svou dobu progresivní návrh postavení dělnické kolonie se základní vybaveností; naivně však věřil ve společnou akci dělnictva a buržoazie. V tom se projevovalo dědictví jeho dlouholeté práce v dělnickém hnutí bez dostatečného teoretického vyzbrojení marxistickým učním;

přestával věřit v sílu dělnického hnutí, ztrácel perspektivu revolučního boje a podléhat oportunismu a reformismu. Přestože po Krapkově smrti došlo k prohloubení a vytvoření sociálně demokratické koncepce řešení bytové krize v Prostějově, oslabení dělnického hnutí v důsledku rozštěpení sociální demokracie na autonomisty a centralisty a celkové nejednotnosti dělnictva přes jisté úspěchy problém zůstával nevyřešen. Novou perspektivu autonomisté v čele s Rudolfem Bechyňem spatřovali v přímé zainteresovanosti na práci obecního výboru; na sklonku roku 1913 se rozhodli vyslat své zástupce do městského samosprávného orgánu, kteří měli usilovat o prosazení opatření pro dělnictvo výhodných. Díky svým vůdcům tak prostějovská sociální demokracie opustila dvacet let hájený opoziční program a aniž se alespoň pokusila zorganizovat opozici, při první příležitosti se spojila s třídním nepřítelem a z pozice nejdůslednějšího kritika přešla do role spojence místní buržoazie. Tento vývoj byl dovršen za války zradou vůdců strany na dělnickém hnutí a jasně dokumentoval tendenci, která směřovala k vytvoření strany nového typu.

Poznámky

¹ Eliška Matoušová: Prostějovská sociálně-demokratická organizace a Josef Krapka. Náchodský v letech 1905–1907. Olomouc, FF UP 1968, disertační práce, 120 str. — Táž: Josef Krapka Náchodský, Štafeta XII, 1980, č. 4, s. 6–8.

² Eliška Matoušová: Prostějovské období v činnosti Josefa Krapky. In: Sborník KVM v Olomouci, sv. IV/B, řada společenských věd, 1959, s. 30–45. — Táž: Josef Krapka-Náchodský a Hlas lidu v revolučním roce 1905. In: Příspěvky k dějinám dělnického hnutí na Moravě, AUP, Praha 1960, s. 29–47.

³ Jan Cejpek — Josef Glivický: Dopisy manželů Kvapilových Lidovému divadlu v Prostějově a Josefu Krapkovi, Zprávy Vlastivědného muzea v Prostějově I, 1963, č. 1, s. 1–24. Vladimír Lesák: Z korespondence Josefa Krapky a J. S. Machara. In: Sborník KVM v Olomouci IV, 1956–1958.

Pavel Marek: Krapkova „divadelní aféra“, Štafeta XII, 1980, č. 3, s. 13–15.

⁴ Pavel Marek: Program výstavby Prostějova v letech 1892–1913 a jeho kritika místní opozicí. Olomouc, FF UP 1980, disertační práce, 249 str. Program dával široké uplatnění zejména stavebním firmám a podnikům s nimi spjatým (cihelny, dřevozpracující závody atd.).

⁵ Obecní zastupitelstvo města Prostějova a dělnictva, Hlas lidu č. 245, 10. 12. 1896. Dále jen HL. Pivní krejcar těžce postihoval zejména dělnické vrstvy obyvatel, pivo bylo lidovým nápojem této kategorií cenově dostupným. Při poměrně úzkém sortimentu jiných nápojů je pochopitelné, že zdražení piva se dotýkalo téměř všech dělníků; sociální demokracie přirozeně toto opatření kritizovala a chtěla tak zabránit dalšímu snížení životní úrovně dělnické třídy. Srov. též: Na obranu pravdy, HL č. 246, 24. 12. 1896.

⁶ O pět procent, HL č. 5, 13. 11. 1912. Na daňovém systému obce se za Krapkova působení nic nezměnilo, pouze Hlas lidu přestal kritizovat. Vybírání daní a vůbec obecní hospodaření bylo problémem v řadě měst; na rozdíl od Prostějova však většina nespolehala pouze na tento zdroj příjmů a rozpočty kryla z výnosů městských podniků.

⁷ Vladimír Šlapeta — Pavel Marek — Dušan Janoušek: Národní dům v Prostějově, Prostějov 1980, 48 s.

⁸ Blahoslav Adamík — Dušan Janoušek — Pavel Marek — Jaroslav Port: Nová radnice v Prostějově, Prostějov 1981, 48 s.

⁹ Sociální demokraté sice uznávali užitečnost a potřebnost jednotlivých staveb, ale současně viděli, že jsou opomíjeny takové akce, jež by zlepšily postavení dělnictva. Chtěli, aby byla nejprve vyřešena sociální otázka širokých vrstev pracujících a teprve potom se budovaly z jejich pohledu stavby méně důležité a pro majetné vrstvy. Proto tisk nepsal o kladech akcí, ale díval se na ně pod zorným úhlem neřešení sociální problematiky a tudíž i zkresloval. Snažil se tím dosáhnout toho, aby se obecní výbor zamýšlel i nad požadavky dělnictva. (Co pomůže dělníku dláždění ulic, když nemá kde bydlet. Má sice nově zavedený vodovod, ale žije v brlohu a navíc mu tato vymoženost přináší řadu nečekaných výdajů, peněz tolik potřebných k obživě — jakou vlastně z toho má výhodu).

¹⁰ Hlasy z Hané č. 104, 22. 9. 1907. (Dále jen HzH)

Státní a samosprávné orgány sice uznávaly nutnost řešit bytovou otázku, ale žádné praktické kroky fakticky neudělaly.

¹¹ Anketa o stavbě laciných a levných dělnických bytů, HL č. 75, 21. 9. 1907 a č. 76, 25. 9. 1907.

¹² HzH č. 9, 24. 1. 1908.

¹³ Druhá anketa o stavbě laciných a zdravých dělnických bytů, HL č. 8, 25. 1. 1908.

¹⁴ Pavel Marek: K historii dělnického hnutí na střední Moravě v 1. 1898–1914, Zprávy KVM v Olomouci č. 208, 1980, s. 1–4.

¹⁵ Od slov k činům, Stráž na Hané č. 17, 29. 2. 1908. Dělnické domky v Prostějově, Stráž na Hané č. 37, 16. 5. 1898.

¹⁶ Dělnické domky v Prostějově, Stráž na Hané č. 73, 3. 10. 1898.

- 17 Stráž na Hané č. 80, 28. 10. 1908.
- 18 HL č. 42, 26. 5. 1909.
- 19 Konečně bytová komise, HL č. 25, 25. 3. 1911.
- 20 Kdo řeší bytovou otázku v Prostějově, Pokrok č. 17, 27. 2. 1911.
- 21 Bytová mizerie, HL č. 88, 28. 7. 1911.
- 22 Bytová lichva v Prostějově roste, HL č. 74, 9. 8. 1911.
- 23 Hnutí lidu proti drahotě, HL č. 93, 25. 9. 1911.
- 24 Dělnické stavební družstvo Budoucnost, HL č. 94, 27. 9. 1911.
- 25 HZH č. 112, 7. 10. 1911.
- 26 Prostějovská radnice o drahotě, HL č. 100, 11. 10. 1911.
- 27 HL č. 115, 9. 10. 1912.
- 28 Žalujeme, HL č. 46, 24. 4. 1972.
- 29 Srov. k tomu Pavel Marek: K dělnickému hnutí na střední Moravě v r. 1913, VVM Brno, v tisku. Šlo v podstatě o jednání, která měla i v Prostějově vyústit v tzv. pokrokový blok stran. Sociální demokracie na jejich základě vstoupila do obecního výboru. Blok v podstatě inspirovali Adolf Stránský a Vlastimil Tusar, kteří o jeho nutnosti přesvědčili prostějovské politiky.

Miloš Melzer

HANÁCKÉ KROJOVÉ ZÁSTĚRY ZDOBENÉ ŠITOU BATIKOU

Mezi nejrozšířenější a historicky nejstarší způsoby zdobení textilu patří barvení a potiskování látek. Kolébkou takto zdobených textilií byla jižní Asie a odtud se přenesly různé způsoby barvení a potiskování látek do Evropy. Písemné zmínky i hmotné doklady o barvířství a potiskování látek nacházíme již v nejranější historii evropských národů.

Z technologického hlediska rozlišujeme dva druhy textilního tisku, pozitivní a negativní. Pozitivní tisk je prováděn substantní barvou většinou tmavší na světlejší tkaninu. Ve středověku se tisklo převážně olejovými barvami a teprve v 18. století se objevil pozitivní tisk, který svým charakterem odpovídal povaze textilu.

Základní technologický princip negativního tisku spočívá ve vykrytí zvoleného vzoru rezerváží směsí, která zabrání v proniknutí barvy k textilu. Ode dávna se tímto způsobem zdobily textilie v jižní a jihovýchodní Asii. Rezervážní hmota, kterou tvořila hustá škrobovitá kaše, například v Japonsku se zhotovovala rezervážní směs z rýžové mouky a dalších přísad, se nanášela různými jednoduchými způsoby na textil — postříkání metličkou, bambusovou hůlkou kreslený ornament i rozetírání přes šablonu.

Evropský tisk rezervou dosáhl velkého rozmachu v průběhu 18. a 19. století. Rozsáhlý dovoz modrého indiga vytvořil jeden z hlavních předpokladů výroby modrotisku, který se stal nejoblíbenějším i nejrozšířenějším způsobem rezervážního tisku na evropském kontinentu.

Mezi významné způsoby zdobení textilu rezervážní technikou patří batik, která ve své orientální pravlasti představuje vrchol barvířského mistrovství a bohaté ornamenty na javánských nebo indických tradičních oděvech svědčí o vysoké řemeslné úrovni tamějších výrobců. Při batikování se nanášela vosková rezerva podle zvoleného vzoru na bavlněnou látku či hedvábí pomocí duté jehly. Po nabarvení se vosk odstraňoval seškrabáním nebo rozpuštěním v horké vodě.

Vedle voskové batiky známe také batiku vyvazovanou a šitou. Výrobní prin-

Krojová zástěra zdobená šitou batikou, Haná, 1. pol. 19. století, sbírky KVMO, inv. č. 319/77/4. Snímek Jiří Schubert.

cip je totožný jako při použití vosku. Před proniknutím barvy k místům, která mají vytvořit bílý vzor, chrání textil mechanicky provedená rezerva. Do tkaniny mohou být zavázány různé drobné předměty, zrna, plody aj. Pevné sešití plátna na určených místech do malých uzlíčků, vytvoří po vybarvení bílý vzorek z teček, kroužků nebo hvězdiček. Látka také může být před barvením protažena nití a pevně zadrhnuta. Tak vzniknou bílá místa, která jsou záměrně seřazena do rovných proužků nebo vlnovek. Vytváření kompozice vzorů, vyvazování a sešívání plátna prováděli s největší pravděpodobností samotní barvíři nebo někteří členové jejich rodin podle přání zákazníka.

Lze předpokládat, že vyvazovaná a šitá batika, jejíž výrobu umožňuje jen několik jednoduchých nástrojů a pomůcek, předcházela komplikovanější voskovou batiku a její výskyt je zaznamenán téměř na všech kontinentech.

Na území Československa se doklady o užívání vyvazované a šité batiky při výzdobě bavlněného a lněného plátna dochovaly především na Moravě a Slovensku. Převážně se jednalo o textilie barvené ve studené indigové lázni, které se používaly jako materiál pro krojové zástěry.

Na Moravě nosily ženy v okolí Brna, Veselí na Moravě i jinde temně modré zástěry zdobené vyvazovanou nebo šitou batikou. Do obecného povědomí se dostaly batikované zástěry svátečních krojů z okolí Kyjova.

Na Hané se v první polovině 19. století ženy oblékaly do zástěr zdobených šitou batikou. S citem pro proporcionalitu byly vzory těchto zástěr, jejichž jednoduché provedení umocňuje estetické působení celku, uspořádané do proužků, vlnovek i jednotlivých motivů.

Výzdobu batikovaných zástěr z Hané můžeme typologicky rozdělit do dvou základních skupin. Především jsou to zástěry, které mají od dolního okraje do jedné třetiny až poloviny plochy plátna, tj. v šíři 30 až 40 cm, horizontálně komponované proužky, vlnovky i samostatné motivy. Zbývající plocha je v pravidelně přerušovaných vertikálních pruzích vyzdobena drobnými hvězdičkami.

Do druhé skupiny náleží zástěry, které postrádají při dolním okraji horizontální výzdobu a mají celou plochu vyzdobenou hvězdičkami v přerušovaných vertikálních pruzích. V odborné literatuře byly uveřejněny údaje pamětníků, podle nichž se těmto zástěrám říkalo díťátkové a ženy je oblékaly při slavnostních příležitostech, například kmotry je nosily ke křtinám.

Z hanáckého národopisného regionu jsou ve sbírkovém fondu KVM v Olomouci uloženy čtyři exponáty (inv. čís. B 1630, E 170, 70/69/1, 319/77/4), dokumentující zdobení krojových zástěr šitou batikou. Šířka jejich dolního okraje se pohybuje kolem 300 cm, délka od 90 do 100 cm a horní okraj je široký 40 až 80 cm. Zástěry vznikly spojením dvou kusů režného plátna jednoduchým švem a před vybarvením sestavil výrobce zamýšlené vzory technikou šité batiky. Pouze v jednom případě (inv. čís. 70/69/1) můžeme předpokládat, že díly zástěry byly barveny samostatně a potom sešity zelenožlutou hedvábnou nití. Vzorky, které jsou sice na obou dílech totožné, nenavazují v místě spojení na sebe plynule.

Podle použité výzdoby jsou v kolekci sbírkového fondu KVM v Olomouci zastoupeny obě základní skupiny.

Pouze jedna ze zástěr (inv. čís. B 1630) má výzdobu provedenou hvězdičkami v přerušovaných vertikálních pruzích a patří do oddílu tzv. díťátkových zástěr. Další tři textilie mají již při dolním okraji horizontálně komponovanou výzdobu a horní polovina plochy plátna je dekorována prvky, které byly použity v předcházející skupině. U těchto zástěr se rozšířil prostor pro variabilitu výzdoby, kterého tvůrce využil ke zvýšení ferkevce jednotlivých dekorativních prvků nebo k jejich velkorysému rozmístění do plochy. Jedna ze zástěr (inv. čís. E 170) je při dolním okraji vyzdobena dvěma batikovanými proužky, dále následuje velká vlnovka a tuto část výzdoby uzavírá další proužek. Druhá zástěra (inv. čís. 70/68/1) má dolní okraj zdobený třemi proužky, potom ná-

sleduje řádek samostatných motivů ve tvaru stylizovaných sedmiplátkových květů, které se střídají s hvězdičkami a nad ním jsou umístěny další tři proužky. Celou horizontální výzdobu dolního okraje zástěry uzavírají dvě vlnovky, jejich oblouky jsou střídavě přízdobeny sedmiplátkovými květy a hvězdičkami.

V roce 1977 byla sbírka hanáckých krojových zástěr zdobených šitou batikou obohacena o textilii (inv. čís. 319/77/4), která dokumentuje maximální využití techniky šité batiky při výzdobě krojových součástí. Dolní okraj je lemován pěti proužky a mezery mezi nimi jsou v pravidelném rytmu vyplněny hvězdičkami. Horizontální výzdoba je uzavřena třemi vlnovkami. Jejich oblouky jsou přízdobeny stylizovanými sedmiplátkovými květy s hvězdičkami.

Kolekce batikovaných krojových zástěr z Hané, které jsou uloženy ve fondu národopisného oddělení KVM v Olomouci, soustřeďuje unikátní doklady řemeslné dovednosti barvířských mistrů. Současně však také dokumentuje úroveň estetického cítění vesnických vrstev obyvatelstva v první polovině 19. století. Výrobce svou tvůrčí invencí a spotřebitel prostřednictvím specifikované zakázky vzájemně utvářeli konečnou představu o artefaktu. Tak se také vytvářely předpoklady pro vznik výrobku, jehož úroveň plně uspokojovala funkční a estetické požadavky doby.

I člověk moderní společnosti vnímá a obdivuje krásu batikovaných krojových textilií. Většina produktů lidové hmotné kultury představuje v dnešní době významnou součást kulturního dědictví, které se podílí na formování estetických norem současnosti.

V ý b ě r h l a v n í l i t e r a t u r y :

H o l e č k o v á, Květa: Batika a batikování. Praha 1971.

M e l z e r, Miloš: Modrotisk (katalog výstavy). Středočeské muzeum Roztoky u Prahy 1978.

O r e l, Josef; S t a ň k o v á, Jitka: Vyzazovaná a šitá batika. Umění a řemesla, 1960, č. 4, s. 150—156.

S t r á n s k á, Drahomíra: Lidové barvení a tištěné tkaniny. Národopisný věstník československý, r. 31, 1949—1950, s. 249—271.

S t r á n s k á, Drahomíra: Lidový modrotisk v Čechách a na Moravě. Věci a lidé, r. 3, 1951, č. 5—6, s. 238—257.

U h e r, Jindřich: Umění svázané do uzlíčku. Národopisné aktuality, r. 9, 1972, č. 3, s. 204—207.

Václav Burian

FALERISTICKÝ PŘÍSPĚVEK K HISTORII OLOMOUCKÉ SCHLARAFFIE

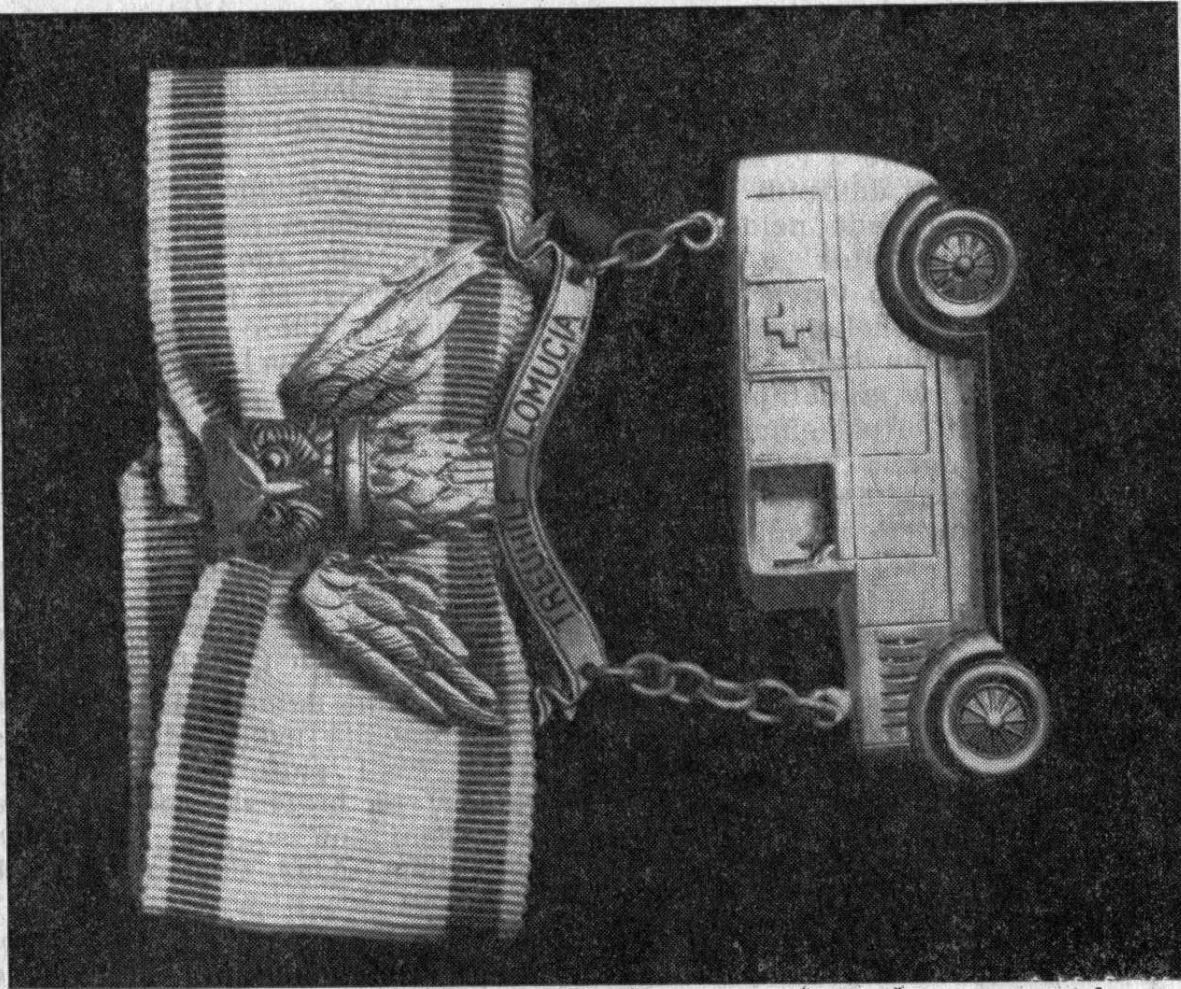
O spolku Schlaraffia Olomucia najdeme v dějinách Olomouce jen nepatrné zmínky. Tak V. Nešpor¹ v letmé poznámce o básnické činnosti Adolfa Brechera hovoří o „studentském spolku Schlaraffia“. Tutéž představu převzal A. Taul, jak je zřejmé z jeho přidělení ražeb olomoucké Schlaraffie jakémusi „Studentskému spolku v Olomouci“.² Pouze Kux³ v kapitole líčící olomoucké nacionální hnutí charakterizoval stručně a z hlediska své doby výstižně cíle této organizace. Lze říci, že olomoucká pobočka vznikla poměrně pozdě, dvaadvacet roků po přetvoření spolku umělců a přátel umění Arcadia v Praze roku 1859 ve Schlaraffii. V názvu spolku se odrážely bohémské sklony členů — byl odvozen od pojmu vysněné země, plné nadbytku, bez práce a starostí.⁴ Z Prahy se spo-

lek rozšířil nejprve v německých zemích a teprve 5. listopadu 1881 byl ustaven a 2. prosince úředně schválen v Olomouci.⁵ Odbočky Schlaraffie měly interní název „říše“, předsedaly jim „kapituly“ a členové se shromažďovali ve svém místním „hradu“ (v Olomouci Lord Quell-Burg). Spolkový život se projevoval osobitou náplní, doprovázenou neobvyklým ceremonielem, v němž do jisté míry vidíme směs prvků cechovních zvyklostí, akademických obřadností i praktik zednářských lóží v recesním přetvoření. Samostatně by bylo žádoucí se zabývat členskými jmény, prvky spolkového oblečení, insigniemi, obřadními nádobami, spolkovými písněmi, poezií, spolkovými medailemi, řádovými dekoracemi ap. V podstatě šlo o typ dobové stolní společnosti, jejíž náplní byl zájem o umění, spojený s humorem a družností, to vše pochopitelně ve službách soudobých nacionálních a buržoazních idejí. Členství bylo nepochybně závislé na společenském postavení uchazeče, který procházel třemi stupni (panoř, junker a rytíř), výběrovost je patrná z nízkého počtu členů. V Olomouci stav 35 členů v r. 1887⁶ měl mírně stoupající tendenci,⁷ až v roce 1903 dosáhl čísla 65,⁸ pak opět se střídavě měnil, a 1910,⁹ kdy se nám podařilo zachytit poslední údaj, dostoupil zase zmíněného maxima. Statistické ročenky města Olomouce, z nichž byl tento číselný přehled čerpán, v posledních česky psaných svazcích už Schlaraffii neregistrují, což budí podiv, ježto olomoucká „říše“ vyvíjela činnost ještě ve třicátých letech.

V té době byl dokonce vytištěn „domácí zákon“,¹⁰ obsahující mimo jiné také statuta o spolkových vyznamenáních, která se tu a tam dochovala, ale výpovědnost obvykle i při znalosti těchto statut není prosta nejasností. Jsme přesvědčeni, že pokus o výklad této problematiky, demonstrováný zčásti na sbírkovém materiálu, přispěje k širšímu objasnění a nebude bez užitku pro zpracovatele podobných dokladů ve sbírkách z oboru faleristiky a drobné plastiky (o zvýšeném zájmu svědčí i jejich výskyt na stránkách olomouckých aukčních katalogů v posledních letech). Cílem našeho pojednání je tedy nejen upozornit na spolkové dekorace, které se vši vážností byly „udělovány“ zasloužilým členům „říše“ Schlaraffia Olomucia, ale v této souvislosti naznačit i způsob jejich interpretace a opravit v neposlední řadě i jejich určení v dosavadní literatuře.

Obtížný úsek při identifikaci písemných i hmotných památek představuje výklad spolkových jmen. Tato v Olomouci sestávala, jak kázal třetí členský stupeň, z rytířského titulu, jména a přídomku. Zde se nabízí možnost srovnání podle portrétů, profesí odvozených ze znaků, znalosti funkčních období ap. Nejsnazší určení je pochopitelně při paralelním výskytu obou jmen — např. Ritter Kax der Uner-schöpfliche se podepsal roku 1884 v úvodu rukopisného svazku svých básní¹¹ současně jako prof. dr. Adolf Brecher (1831—1894, prostějovský rodák a překladatel Vrchlického do němčiny). Tuto bibliofilii obdržel r. 1909 darem Ritter Larrey der Gussenbäurisch, v roce 1945 byla nalezena v knihovně dr. Aloise Karschulina, takže je opodstatněná domněnka, že nositelem spolkového jména Larrey, vypůjčeného od Napoleonova polního chirurga, mohl být štábní lékař dr. Karschulin. Pro téhož dr. Karschulina však můžeme reklamovat i spolkové jméno Treuhilf ze spojitosti se stejnojmennou řádovou dekorací; Karschulin byl totiž také předtím činovníkem německé Dobrovolné záchranné společnosti (Freiwillige Rettungsgesellschaft), která se pod českým nátlakem r. 1925 rozešla¹² a krátce předtím založený řád Treuhilf mohl být i jakousi reminiscencí Karschulinovy veřejné činnosti. Předsedou Schlaraffie byl také městský rada Augustin Kornauth,¹³ u něhož dosud postrádáme spolkové jméno. Z posledních dob olomoucké Schlaraffie je známo, že zdejší průmyslník Hamburger vystupoval ve spolku jako lord Quell.¹⁴

Složky Schlaraffie měly vlastní i způsob datování. Starší forma se lišila od obvyklé křesťanské éry snížením o hodnotu tří set. Obraceli se tudíž schlaraffové tímto násilným posunem chronologie do doby, kdy se pojmově zrodil název jejich spolku. Tento způsob datace může vést i k omylům, když tvůrce medaile

Řád olomoucké Schlaraffie: „Haus- oder Quargelorden“ z r. 1882, III. tř. „Treuhielf-Orden“ z r. 1924, I. tř.
Snímky Květoslav Growka, Jiří Schubert.

záměrně přizpůsobil její model renesančnímu vkusu, jak je tomu např. u medaile norimberské Schlaraffie.¹⁵ Obvykle však při bedlivém slohovém a výtvarném posouzení lze poznat na první pohled, že jde o dílo medailéra 19. a 20. století (např. medaile jihlavské Thayany z r. 1891,¹⁶ brněnská medaile z r. 1892¹⁷ nebo uvítací odznak Budapestie z r. 1882¹⁸).

Méně srozumitelné je datování léty podle vlastní éry, zaváděné po roku 1900, ačkoli ani v tomto případě nejde o příliš obtížnou problematiku. Datování je zpravidla složeno ze zkratk „a. U.“ a dvoumístného čísla. Zde podle historických analogií bylo nutno vytvořit hypotézu, jejíž správnost se prokázala praktickým ověřováním na nehojném dokladovém materiálu. Jde o éru, počínající interní epochou, kterou bylo založení Schlaraffie (Allmutter) v Praze roku 1859. Uvedené zkratky je nutno číst jako „*ab Ursprung*“ a převod na běžný letopočet lze provést připočtením následujícího čísla k roku 1859. Je tedy nutno rozumět např. údajům na velké pražské medaili tak, že byla ražena roku 1925 a zobrazený Devast der Grosse se stal členem v roce 1885.¹⁹ Žetony Schlaraffie Olomuciany, uváděné Taulem pod číslem 500, přímo datované tímto způsobem, nejsou tedy „*bez letopočtu (kolem 1910)*“, jak uvádí autor, ale z let 1931-1932, 1925-1926, 1924-1925. Evidentně se jedná o vyznamenání za členská léta (Jahrungszeichen), nošená na stříbrném řetízku.²⁰ Setkáme se ovšem také s nedatovanými doklady (např. uvítací odznak z Prostějova),²¹ u nichž nutno při časovém určování postupovat srovnávací metodou. Denní datace má již méně složité zvláštnosti. Při čtyřmístném letopočtu se zpravidla uvádí název měsíce ve staré německé formě se změněnou druhou částí složeniny „—monat“ v „—mond“, viz např. Eismond (=Eismonat, leden) na brněnské medaili, kde ve stejné opisu bylo užito i římské číslice. Označení dnů se dělo arabskými číslicemi. Při datování podle vlastní éry byl pravidlem běžný zlomkový způsob s arabskou a římskou číslicí.

Také heraldická složka materiálu má své typické rysy, což lze poznat z popisů v poznámkové části. Souvislost znaku na pražské koncilní medailce²² se středním štítkem na medaili Lord Quell²³ je zcela podle pravidla v § 2 „domácího zákona“.²⁴

Přecházíme tak k několika poznámkám o faleristických památkách na olomouckou Schlaraffii, které přímo hýří rozmanitostí. Celý jejich systém je dostatečně podchycen v příloze „domácího zákona“, uvedeme tedy jen některé příklady ve velmi úzkém výběru. Zmíněná již medaile Lord Quell, jedno z posledních spolkových vyznamenání, byla zřízena r. 1931 olomouckou „říší“ k jubileu lorda Quella,²⁵ takto továrníka Hamburgra (Ritter Quell der Gemälzte) a nosila se na motýlové stuze barev olomoucké „říše“ (bílá - červená - modrá - černá).²⁶ Týž založil zároveň Naumi-Orden²⁷ a r. 1896 Schmock-Orden se čtyřmi atributy.²⁸

Vůbec nejstarší Haus- oder Quargelorden (Domáci čili Tvarůžkový řád)²⁹ byl založen „*zum ewigen Gedächtnis an die Gründung des Reyches Olomucia*“ dne 2. února 1882, jeho statuta byla doplňována a opravována ještě v témže roce, potom 1883, 1896 a 1907, z toho vyplynula i složitá odstupnění od velkosti po nejnižší III. rytířskou třídu, zvanou „Tvarůžkový řád bez vůně na stříbrném talíři“, který se nosil podle úzu v monarchii běžného u státních vyznamenání na červenobílé stuze složené do trojúhelníku (viz obr. na str. 19). K těmto dekoracím založil rytíř Lajos der Paprizierte později ještě brilliantové insignie, hvězdu na stuze a náprsní hvězdu.³⁰

Reprodukuje, ještě Treuhilf-Orden, zřízený 22. března roku 65 (tj. 1924),³¹ o jeho původci byla zmínka v prvních odstavcích. Byl určen „*za zcela mimořádné příkladné výkony*“.³² Zobrazena je I. třída, provedená ve starém stříbře; nosila se na stuze zelené barvy (vyobrazení se liší bílou stuhou s modrým proužkem při okrajích).

Není účelem tohoto pojednání zabývat se všemi řády a vyznamenáními olomoucké Schlaraffie. Lze říci, že se mnohdy vyznačují vtipnou vynalézavostí zakladatelů, aplikovanou na dobový systém státních vyznamenání. Během půlstoletí se jejich počet rozrostl na tři desítky základních druhů s více než dvaceti třídami a atributními variacemi.³³ Z nich patrně nedostupný je dnes např. původně papírový řád Pro litteris et artibus, založený r. 1882 a od r. 1887 rozmnožený na dvě třídy ražené v kovu.³⁴

Poznámky:

¹ Václav Nešpor, Dějiny města Olomouce, Brno 1936, str. 294.

² Antonín Taul, Olomoucké medaile, plakety, žetony a známky, Práce odboru společenských věd Vlastivědného ústavu v Olomouci č. 22, Olomouc 1969, str. 84, č. 499.

³ Johan Kux, Geschichte der königlichen Hauptstadt Olmütz, Reichenberg und Olmütz 1937, str. 376.

⁴ Obecné informace viz např. Der Große Brockhaus, 16, Leipzig 1933, str. 657.

⁵ Statistisches Jahrbuch der königlichen Hauptstadt Olmütz I, Olmütz 1888, str. 525.

⁶ Tamt.

⁷ Tamt. III, Olmütz 1901, str. 558.

⁸ Tamt. IV, Olmütz 1905, str. 596.

⁹ Tamt. V, Olmütz 1911, str. 582.

¹⁰ Schlaraffia Olomucia Hausgesetz, nedat. (cca 1930), bez udání autora, na zadní straně obálky: „Gewidmet vom Knappen 239“ (panoši se označovali pouze číslem).

¹¹ Schlaraffia Vorträge gehalten in der Schlaraffia Olomucia a. D. 1584 v. Ritter Kax dem Unerschöpflichen. Knihovna KVMO I—516.

¹² Podrobnosti viz B, Počátky organizace první pomoci v našem městě, Kdy, kde, co v Olomouci, duben 1978, 16—19.

¹³ Adress-Buch der königlichen Hauptstadt Olmütz, der Stadt Neugasse und der Vororte, 1909, 92.

¹⁴ Catalog über die im Museum der königl. Hauptstadt Olmütz befindliche Münz- und Medaillen-Sammlung, pag. 390, záznam Fr. Douchy.

¹⁵ Norimberk, medaile 1880. Bronz, Ø 42,9 mm, závěsné ouško. A.: Znak města (na štítu v modrém poli korunovaná harpyje, hradební koruna z pěti válcových věží), opis SCHLARAFFIA—NORIMBERGA. R.: Muž v renesančním oděvu držící pod pažemi ptáky, po stranách vavřínová a dubová větev, nahoře opis 1580. KVMO, sb. Měst. muzeum Olomouc č. 301, dar Fr. Patloch.

¹⁶ Jihlava, zakladatelé Thayany, pamětní medaile, 1891. Bronz, Ø 29,5 mm, závěsné ouško. A.: Přílba s hřebenem položená na oválném štítu, pod nímž je meč zkrřížený s vavřínovou větví, opis PRO ARTE ET AMICITIA*THAYANA 1591, vnější kruh tvoří perlovec. R.: Na levé straně okraje dubová větev, nápis IGLAVIAE/MARTI DE/IMMERDA/E. COGNAC/HUND DE ROSSITZ/INSTITUIT.

¹⁷ Brno, Huttenio der Leopold, dědičný vrchní Schlaraff, pamětní medaile, 1892. Bronz, Ø 46,8 mm, závěsný kroužek. A.: Portrétní poprsí muže vpravo, na hlavě helma s ušima se jménem Huttenio, přes ramena široká řádová stuha s hlavou výra na mnohocípé hvězdě. Na zvýšeném okraji opis *HUTTENIO DER LEOPOLD* ERBOBERSCHLARAFFE DER BRUNA ETC. ETC., značeno: meč přes litery NER (=Schwertner). R.: Štít šikmo dělený pruhem s heslem IN ARTE VOLUP-TAS, v červeném (šrafovaný) poli postava muže s helmici opásaná šerpou s mečem v pravé ruce, v levici zvedá pohár, vstříc postavě letí výr s vavřínovým věncem v pařátech; v druhém zlatém poli ozubené kolo, jehož hřídel tvoří hořící pochodně. Otevřená přílbice s fafrnochy. klenot rostoucí postava rytíře. Perlovcový vnitřní kruh, kolem opis: *BESTIEG BRUNNA'S THRON AM 12. EISMONDES 1582* SEIT 23. I. 1592 ERBOBERSCHLARAFFE.

¹⁸ Budapešť, uvítací odznak 1882. Stříbrný plech, 47×61,2 mm. Nízká láhev s mřežovaným povrchem, křížem přes výduť červené pásy končící závěsnými oušky, kterými je protažena bílá šňůra. Na pásech křížem WILL/KOMM/BUDA/PESTIA, v průsečíku kruh s nápisem EHE. Uzávěr láhve nese vročení 1582 a je završen výrem s rozepjatými křídly.

¹⁹ Praha, pamětní medaile Devast der Grosse, 40 let členství, 1925. Bronz, Ø 75 mm. A.: Poprsí muže vpravo, na hlavě helmice s ušima a nápisem DEVAST, kolem krku řádová stuha s hlavou výra. Po stranách třířádkový text: vpravo DEVAST/D. GROSSE/A.U 66.; vlevo 40 JAHRE /SCHLARAFF=FE. Značeno Meuchlinge Praha a. U. 66. R.: Nápis Allschlaraffia/ihrem/glorreichen Führer/O.

²⁰ Hausgesetz, str. 24. tab. D.

²¹ Prostějov, uvítací odznak. Kombinovaný plech, Ø 52,5 mm, závěsné ouško. A.: Dva výři podávající si pařáty a objímající se křídly, stojí na vlnící stuze s nápisem WILLKOMM. Vysoký reliéf je ražen ze žlutého kovu, černě patinovaný, čtyřmi zahnutými úchytkami je připevněn na kotouči z bílého kovu s červeně zbarveným středem, na černě zbarveném mezikruží opis *IN ARTE VOLUP-TAS* — PROSTANA. R.: Značeno W. Volk/STUTT.G.

²² Praha, pamětní koncilní medaile, 1883. Mosaz, 1883. Mosaz, Ø 23,6 mm, závěsné ouško. A.: Štít šikmo dělený, v modrém poli hlava pokrytá schlaraffskou helmou s ušima, ve stříbrném poli pohár. Opisy: venkovní Z. GEDÄCHTNIS — AN DAS CONCIL — PRAGA 1583, vnitřní

V. RITTER NICKEL — STUTGARDIA. R.: Výr, vnitřní kruh perlový, opis: *Schlaraffia* in arte voluptas. KVMO, sb. Měst. muzea č. 302, dar Fr. Patloch.

²³ Olomouc, médaille lord Quell, 1931. Bronz, Ø 36,2 mm, závěsné ouško. A.: Poprsí muže zepředu, na hlavě helma s ušima a jménem Lord Quell, na krku řádová stuha, přes pravé rameno šerpa s nápisem Quell, opis LORD QUELL — OLOMUCIA, značeno KRATSCHMER. R.: Znak položený na bohatě nastříhované kartuši. Na šikmo děleném středním štítu je v modrém poli mužská hlava se schlaraffskou helmou, ve zlatém poli pohár s přetékající pěnou. Vlastní štít je dělený čtvrcením a špicí, v pořadí následuje v bílém poli výr, v modrém poli levá ruka se třemi zdviženými prsty k přísaze, ve zlatém poli tvořeném špicí heslo IN /ARTE/ VOLUPTAS, dále v červeném poli dubová ratolest se třemi listy a dvěma žaludy a konečně v černém poli stříbrná věž s cimbuřím, na štítu spočívá otevřená turnajová přílba s klenotem: schlaraffskou helmou s ušima. Heraldické barvy jsou naznačeny šrafováním. [Popis znaku viz též Hausgesetz, str. 3.]. KVMO, sb. Měst. muzea č. 303. Viz Taul, l. c., str. 84–85, č. 499. Medaili klade zcela mechanicky k r. 1910 a zobrazeného muže považuje za „kulérového studenta“. Jde o evidentní záměnu s buršáckými zvyklostmi nosit na hlavě „cerevisku“ (která byla ovšem zcela odlišná od schlaraffské čapky) a přes rameno velkoněmeckou trikolóru.

²⁴ Hausgesetz, str. 3.

²⁵ Tamt., 24.

²⁶ Tamt., str. 3. tab. C.

²⁷ Tamt., 22.

²⁸ Tamt., str. 20, 21, tab. B.

²⁹ Olomouc, Haus-oder Quargelorden, III. třída, Das Quargel ohne Duft auf dem silbernen Teller 1882. Tvarůžek položený na talíři, na jeho obrubě opis *SCHLARAFFIA OLOMUCIA* 1581. Talíř je převýšen plastikou výra s rozepjatými křídly a závěsem. Srov. Hausgesetz, str. 17, tab. A: I.

³⁰ Hausgesetz, str. 18.

³¹ Olomouc, Treuhilf-Orden 1924. V dutém stříbrném plechovém reliéfu miniaturně modelovaný automobil První pomoci směřující doprava (48,8×22,2 mm), zavěšený dvěma řetízky na vlající stuze s nápisem TREUHILF OLOMUCIA a plastikou výra s roztaženými křídly, přes jeho hrud pružina, na rubní straně úchytky pro stuhu. Hausgesetz, str. 23., tab C:I, II. Vyobrazení Kdy kde co v Olomouci, duben 1978, str. 17.

³² Hausgesetz, str. 23.

³³ Tamt., str. 17–28, tab. A–D:

Orden und Auszeichnungen des Reiches Olomucia:

Orden: Haus- oder Quargelorden (Großkordon, I., II., III. Klasse, 1. „Die Brillanten Insignien“. 2. Der „Stern zum Haus-Orden“: a) als „Stern am Band“, b) als „Stern“). — Willkomm-Orden — Protokoll-Orden. — Orden Pro litteris et artibus (I., II. Klasse). — Orden Pour le Mérite (I. Klasse Komthurkreuz, II. Kl. Ritterkreuz mit Schwertdekoration, III. Klasse Verdienstkreuz). — Schmock-Orden (Attribute: 1. der goldene Pantoffel, 2. der silberne Sporn, 3. der Fensterchwamm, 4. die Brennessel). — Rhabarber-Orden. — Nauni-Orden. — Stockzahn-Orden. — Treuhilf-Orden (I., II., Klasse). — Freundschafts-Orden. (Groß-Kordon, I. Klasse an einem Halsbande, II. Klasse ohne Band als Brustkreuz). — Sonstige sichtbare Auszeichnungen: Lord Quell-Medaille. — Jahrgangszeichen. — Ehrenzeichen für geschlossene Sippungen. — Duellzeichen. — Duell-Siegeszeichen. — Ahnen: Olomucia-Ahne, Olomucia-Urahn, Stockzahn-Ahne, Nußbeugel-Ahne, Oppositions-Ahne, Notnagel-Ahne. — Wander-Auszeichnungen: Funke-Preis. — Don Juan-Ehrenkette. — Die Gekränkte — der Gekrärkten zu ergänzen: Leberwurst. — Baseleus-Orden. — Orden auswärtiger Reyche: Pünktlichkeits-Orden. — Etzes-Hänger — Basta-Willkommorden.

³⁴ Hausgesetz, 19.

Oldřich Kašpar

LA GEOGRAPHIE OU LA DESCRIPTION DE LA TERRE

(Na okraj jednoho francouzského rukopisu v SVKOL)

I.

V roce 1652, kdy princ de Condé prchá z Francie do Holandska a tím se prakticky schyluje ke konci fronda knížat,¹ objevuje se v Lyonu,² vedle Paříže druhým kulturním střediskem Francie³, zajímavý geografický rukopis, dnes uložený ve fondech Státní vědecké knihovny v Olomouci.⁴ Vzhledem k tomu, že rukopis ob-

sahuje řadu celkem interesantních faktů, nejen z politického a fyzikálního zeměpisu Starého světa (částečně se dotýká, jak si ukážeme i našich zemí), ale i, tehdy již evropskou kolonizací značně zasaženého amerického dvojkontinentu, domnívám se, že nebude nezajímavé seznámit, alespoň s jeho hlavními rysy, širší veřejnost. Než však přistoupíme k tomuto úkolu, bude snad vhodné nastínit, přinejmenším rámcově, počátky francouzské expanze do zámoří.

II.

Francie musela po staletí čelit především habsburské moci a bojovat s představitelem habsburského rodu na evropském kontinentě — o panství v Itálii, o dědictví španělské, o nástupnictví polské a dědictví rakouské. Námořní cesty, průzkumy a zábohy nových zámořských území zůstávaly dlouho stranou jejího zájmu. Jednorázové expedice francouzských obchodníků a námořníků vznikaly ze soukromé iniciativy. Tímto způsobem byla např. koncem 14. století založena obchodníky z Dieppe a Rouenu obchodní střediska na pobřeží Guinejského zálivu⁵ a později na Kanárských ostrovech.⁶

Od počátku 16. století pronikali jednotlivě soukromí mořeplavci do všech světových moří. Dostali se ke břehům Kanady, k pobřeží Brazílie, přistáli i na Sumatře, Molukách a Madagaskaru.⁷

Období státně organizovaných výprav začalo ve Francii až v 16. a 17. století. Král František I. (1515-1547) financoval dvě výpravy k průzkumu amerického pobřeží. Francouzští námořníci zabrali ostrov v zálivu sv. Vavřince, tzv. Terre-Neuve (Newfoundland), který se stal první francouzskou kolonií. Obě výpravy vedl florentský mořeplavec Giovanni Verazzano.⁸ František I. dotoval též průzkum J. Cartiera, který hledal v Severní Americe zlaté doly a snažil se najít cestu napříč americkým kontinentem a podporoval vesměs korzárské výpravy Jeana Anga z Dieppe a jeho lodivodů. Největší zisky mu plynuly právě z pirátství, když však se začali postižení, tj. Portugalci a Španělé, hlasitě ozývat stáhl se král a okamžitě přestal nad Angem držet ochranou ruku.⁹

Jindřich IV. (1589-1610), pokračoval v kolonizaci Kanady a za jeho vlády byla rovněž zabrána Guayana.¹⁰ S příchodem kardinála Richelieua, který vládl za nezletilého Ludvíka XIII. (1624-1642) dostala francouzská kolonizace nový rozměr. Podle Richelieua, nebyla totiž pouze záležitostí obchodu, ale také významnou a perspektivní složkou mocenské politiky.

V upevňování a rozšiřování koloniálního panství pokračovala Francie rovněž, za vlády Ludvíka XIV. (1643-1715), tedy v době, kdy vznikl již zmíněný rukopis. Ludvíkův ministr Colbert chtěl modifikovat a doplnit koncepci velkého kardinála. Jako ministr financí měl na zřeteli povznesení bohatství země a na kolonizaci ho zajímal především užitek ekonomický; zakládal proto společnosti převážně obchodní.¹¹

Richelieu i Colbert měli snahu založit během 17. století francouzské kolonie na obou hemisférách. Setkali se však s velkou překážkou: ve Francii byl totiž nedostatek lidí buď ochotných, nebo z hlediska koruny vhodných k emigraci. Anglie jednala zcela jinak a v důsledku toho se kvakeři, loajalisté a všichni ostatní nespokojenci stali zakladateli nejlepších britských kolonií v Americe.¹²

Obraťme však pozornost k otázce jakým způsobem se počátky koloniální expanze evropských mocností promítaly v soudobé francouzské literatuře. V podstatě dvojím. Jednak v publicistice, v níž francouzská propaganda zaměřená protišpanělsky využívala se zdarem zejména spisů chiapaského biskupa a neohroženého ochránce Indiánů Bartolomé de las Casase,¹³ jednak v řadě kosmografických a geografických prací z nichž nejznámější jsou kosmografie Bel-forestova, Gillauma le Testu a historicko-geografické práce André Théveta.¹⁴

III.

Sledovaný rukopis patří do druhé skupiny, i když nese některé rysy prací skupiny první, ovšem ze zcela opačné pozice — z hlediska ortodoxního katolíka. Např. když na fol. 2a vypisuje neznámý autor sedm evropských králů, tak francouzský je pro něho „velmi křesťanský, prvorozený syn církve.“¹⁵ Naproti tomu anglický, „který přijal titul Nejjasnější král: je kacír“¹⁶ Na stejné fol. hovoří i o českém království: „Neuvádíme v tomto počtu království uherské a české, protože jsou od nějaké doby v držení německých císařů stejně jako království neapolské a sicilské v držení španělského krále.“¹⁷

Dále se objevují Čechy a Morava na fol. 52b; pod titulem „De la Boheme“¹⁸ je stručný popis zeměpisné polohy. Ve výčtu měst nacházíme Prahu, Plzeň, Tábor, Litoměřice a některá další města.¹⁹ V popise Moravy se objevují pouze tři města — Olomouc, Brno a Jihlava.²⁰

Pasáže o Americe jsou obsaženy na fol. 94b - 98 a. Skládají se ze tří částí. První z nich nesoucí název O Americe²¹ tvoří vlastně obecný úvod v němž se připomínají cesty Kolumba a Vespucciho²² a uvádí se dělení Ameriky na severní a jižní část, s vyjmenováním hlavních oblastí a měst severního dílu.

Druhá kapitola — O jižní Americe²³ — má podobné schéma. Je ve své podstatě výčtem provincií a nejdůležitějších měst; totéž lze říci i o třetí a poslední části Ostrovy Ameriky.²⁴

Úhledný, kaligraficky psaný rukopis, který bychom snad mohli nazvat v moderní terminologii stručným fyzikálně-politickým zeměpisem (avšak bez map), obráží ve zkratce stav dobových zeměpisných znalostí, včetně nepříliš rozsáhlých, nicméně zajímavých poznámek o Novém světě. Za jakých okolností vznikl je těžko říci, sloužit měl zřejmě k soukromé potřebě, možná jako stručná učební pomůcka.

Poznámky:

¹ Viz André Maurois, *Historie de la France I.*, Paris 1965, str. 262; srov. J. Fryčer, *Úvod do dějin kultury Francie*, Praha, SPN, 1972, str. 51.

² Svědčí o tom datum a místo; obojí uvedeno na titulním listě.

³ Srov. Jiří Hruběš, *Z dějin francouzské publicistiky 16. století*, Strahovská knihovna, 2/1967, str. 33.

⁴ *La Geographie ou la description de la terre*, A Lyon, M.D.C.LII. sign. M 367.

⁵ Srov. Paul Gaffarel, *Les colonies francaises*, Paris 1880, str. 9.

⁶ Viz Henri Mariol, *La chronologie coloniale*, Paris 1921, str. 42.

⁷ Paul Gaffarel, c. d., str. 10.

⁸ Srov. Ivan Hrbek, *ABC cestovatelů, mořeplavců, objevitelů*, Praha 1979, str. 271–272.

⁹ Srov. Josef Janáček, *Král pirátů I, II*, *Dějiny a současnost*, 9/1964, str. 34–40, 10/1964, str. 35–40.

¹⁰ Viz M. Červínková, *K francouzské koloniální politice do první světové války*, In: *Sborník k problematice dějin imperialismu*, Praha 1973, str. 196.

¹¹ Ibid. 199.

¹² Ibid. 202.

¹³ Srov. Jiří Hruběš, *Politické a náboženské rozpory v Evropě v dobové publicistice 1590 až 1617*, Praha, AUC-Monographia, 1974; Oldřich Kašpar, *Obraz indiánských společností Nového světa v evropské literatuře 16.–18. století*, kand. dis. práce, Praha 1978.

¹⁴ Srov. Oldřich Kašpar, *La Cosmografía checa en el contexto de los trabajos cosmográficos europeos del siglo XVI*, *Ibero-Americana Pragensia*, XI/1977, str. 179–184; též Česká verze Cortésových listů v *Kosmografii Zikmunda z Púchova*, *Zprávy VÚ Ol.*, č. 192/1978, str. 8–17.

¹⁵ „...très chrestien filz aisé de l'Eglise.“

¹⁶ „...qui prend le titre le Roy Serenissime: il est heretique.“ Podobně se autor vyjadřuje i o králi dánském a švédském.

¹⁷ „Nous ne mettons pas en ce nombre le Royaume de Hongrie et de Boheme, parce-qu'ils sont depuis quelques temps possédés par les Empereurs d'Allemagne comme les Royaumes de Naples et Sicilie par le Roy d'Espagne.“

¹⁸ „O Čechách.“

¹⁹ Prague, Pilsen, Tabor, Leutmaris.

²⁰ Olmus, Brin, Igleau.

²¹ De l'Amerique.

²² „... elle fut decouverte par Christofle Coulon Genois qui la nomma Inde occidentale...
(byla objevena Kryštofem Colonem, Janovanem, jenž ji nazval Západní Indii), fol. 94 b.

²³ De l'Amerique meridionale.

²⁴ Des isles de l'Amérique.

Václav Burian

NÁLEZY JEZDECKÝCH TŘMENŮ Z OBDOBÍ 1340—1425 NA HRADE TEPENCI A V DOLANSKÉ KARTOUZE

Nálezy militarií jsou na obou uvedených lokalitách úměrně k jejich fortifikačnímu účelu dosti četné, ale ve funkčním výběru se odráží stejná historická skutečnost, že obě místa byla před konečným zánikem posádkami vyklizena. Tím se stalo, že počet zde ponechaných použitelných předmětů byl minimální. Typický stav se projevuje u jezdecké výstroje. V tomto příspěvku se zaměříme na jezdecké třmeny, které byly získány v malém počtu šesti exemplářů (4+2), z nichž podstatná část byla již ve své době v nepoužitelném stavu. Typologicky jsou získané doklady dosti odlišné od středohradištního materiálu,¹ jehož oblouk vychází z parabolické nebo trianglové formy, liší se značně způsobem závěsu i rozšířením ramen v postranní plošky u stupadla. Nelze je ani blíže srovnávat se středověkými exempláři ze semonické tvrže,² kde se třmeny vyznačují lomeným obloukem se závěsným okem a oválným či routovým můstkem; svým datováním jen málo předcházejí nálezům z Tepence a Dolan.

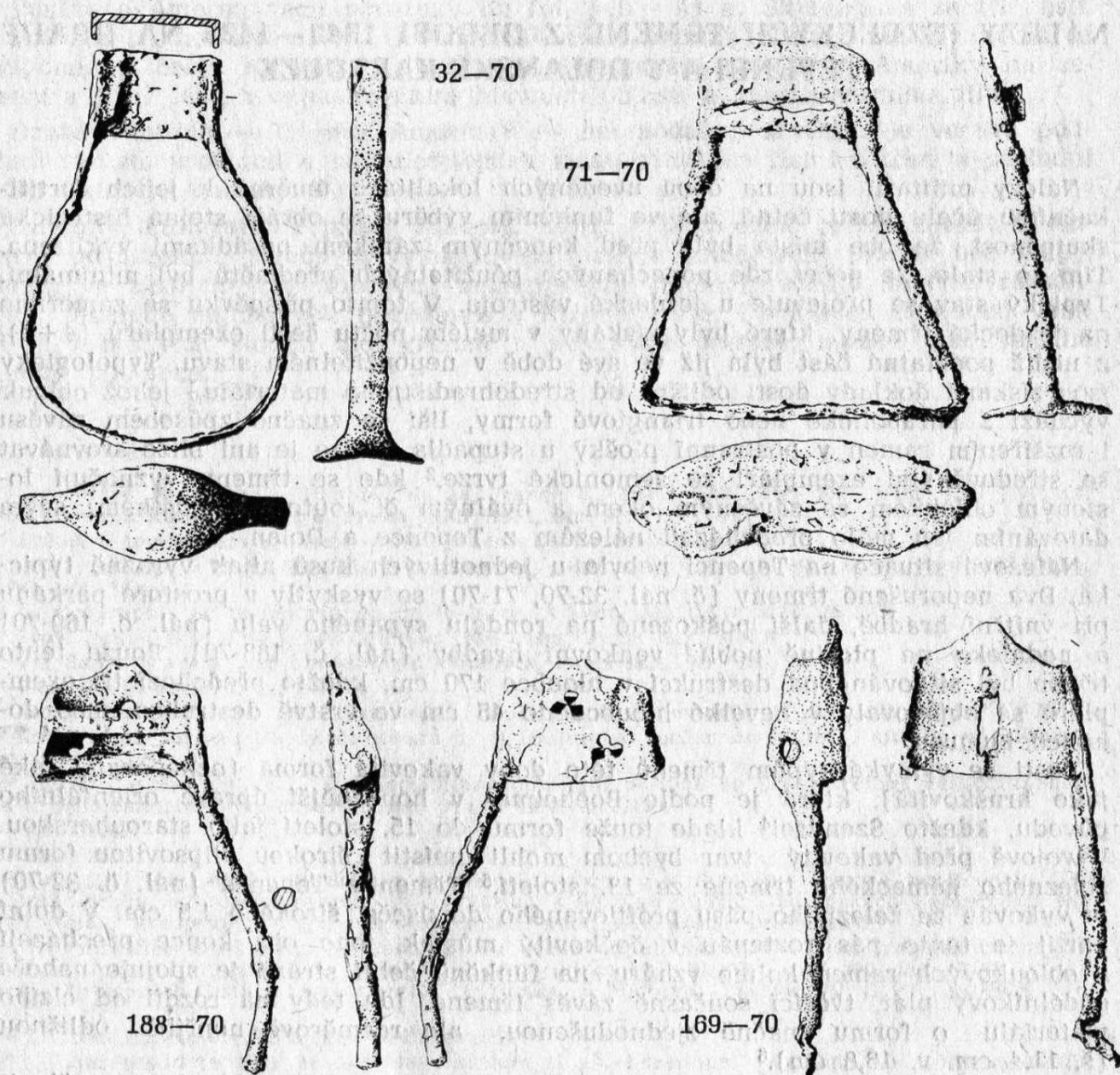
Nálezová situace na Tepenci nebyla u jednotlivých kusů nijak výrazně typická. Dva neporušené třmeny (č. nál. 32-70, 71-70) se vyskytly v prostoru parkánu při vnitřní hradbě, další poškozené na rondelu sypaného valu (nál. č. 169-70) a nedaleko na plošině poblíž venkovní hradby (nál. č. 188-70). Pouze tento třmen byl situován pod destrukcí v hloubce 170 cm, kdežto předchozí tři exempláře se objevovaly v nevelké hloubce do 45 cm ve vrstvě destrukce nebo dokonce humusu.

Dost se vymyká typům třmenů této doby vakovitá forma (označovaná také jako hruškovitá), která je podle Boeheima³ v honosnější úpravě orientálního původu, kdežto Szendrei⁴ klade touže formu do 15. století jako starouherskou. Vývojově před vakovitý tvar bychom mohli umístit širokou elipsovitou formu železného německého třmene ze 13. století.⁵ Třmen z Tepence (nál. č. 32-70) je vykován ze železného pásu profilovaného do úseče, širokého 1,5 cm. V dolní partii je tento pás roztepán v čokovitý můstek, jeho oba konce přecházejí z obloukových ramen kolmo vzhůru, na funkčně čelní straně je spojuje nahoře obdélníkový plát, tvořící současně závěs třmene. Jde tedy na rozdíl od cizího materiálu o formu značně zjednodušenou, ale rozměrově nepřilíš odlišnou (š. 11,4 cm, v. 16,8 cm).⁶

Ostatní třmeny z Tepence mají lichoběžníkovou formu, ze které lze vyčlenit dvě skupiny. Typ s rovnými rameny třmenového oblouku bývá různě datován: v německé oblasti je kladen do 12. století,⁷ obecně v evropském okruhu je uvá-

děň jeho základní tvar jako typický pro 11. a 13. století.⁸ Tepeneckému nálezu je však velmi blízký třmen na sedle sochy sv. Jiří z roku 1373 na Pražském hradě,⁹ uherský bronzový třmen, který Szendrei¹⁰ klade do 15. století a konečně blíže nedatovaný exemplář označený jako český, pocházející z tvrziště v obci Badrech na Čáslavsku, zaniklé asi 1420.¹¹ Posledně uvedené doklady jsou tedy typologicky nejbližší kompletnímu třmenu z Tepence (nález. č. 71-70), který má rozměry 14,5×16 cm; je zhotoven z oblého prutu železa, můstek je po celé šíři vykováný do listového tvaru (na dolní ploše vytváří prut nízké žebro), sbíhavá ramena oblouku jsou nahoře napříměna a spojena širokou horizontální lištou se zaoblenými rohy — tato lišta má funkci závěsu, níže na čelní straně je předsazena užší lišta zabraňující prokluzování závěsného řemene.¹²

Švýcarskému třmenu z roku 1386¹³ je značně blízko datováním i formou třetí tepenecký doklad (nál. č. 188-70), vyrobený rovněž z oblého železného pru-

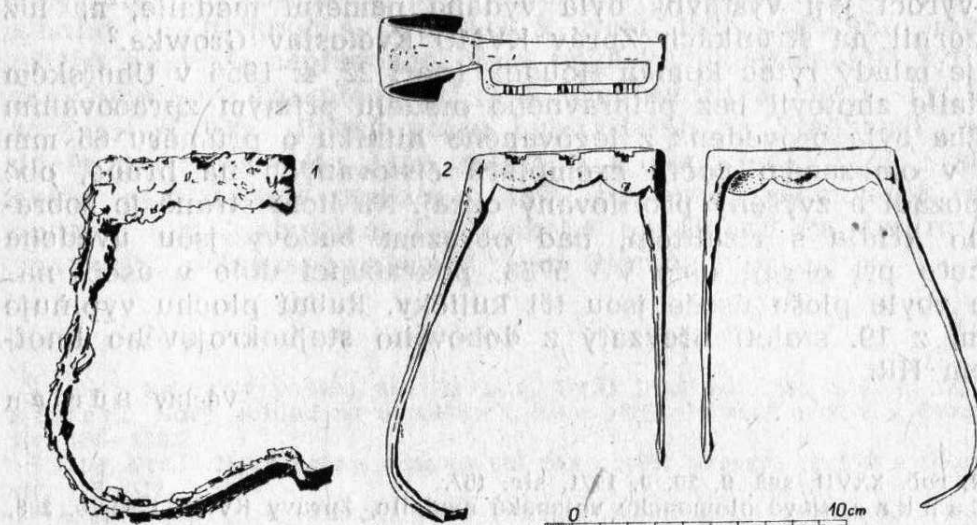
Jírová, o. Olomouc, hrad Tepenec, jezdecké třmeny nál. č. 32-70, 71-70, 188-70, 169-70, Kresby A. Šplíchal.

tu. Podle modelace dochované pravé části oblouku měl opět lahvovitý tvar a na podkladě zmíněného švýcarského exempláře možno předpokládat, že můstek spojoval obě strany oblouku poněkud odsazeně, takže přesahující konce vytvářely patky. Horní konce obloukových ramen jsou na čelní straně spojeny lichoběžníkovým štítem, jehož horní strana má tři konkávní výkroje, ve středu horní části a vlevo dole je lišta prolomena trojlístky. Boky štítu jsou zahnuty nazad a propojeny dvěma horizontálními závěsnými příčkami, z nich horní má čtyřhranný profil, dolní příčka je oblá a méně vysunutá. Fragment má výšku 17,6 cm.¹⁴

Na předchozí typ navazuje třmen nál. č. 169-70. Dochovaná jedna strana oblouku kovaná rovněž z oblé tyče již není tak výrazně modelovaná, čelní štít závěsu má v horním okraji dva konkávní výkroje, uprostřed je prolomen svislý obdélný otvor, v zaoblených bocích štítu jsou okrouhlé otvory pro závěsnou příčku.¹⁵

Pozoruhodný je nález dvojice asymetrických třmenů v šachtě prevétu L při mnišském domku K v areálu dolanské kartouzy. Jejich datování je vcelku shodné s obdobným poněkud složitějším exemplářem, který Boenheim¹⁶ časově umístil do poloviny 15. století a určité obdoby jsou známy z německé oblasti ještě v 17. století.¹⁷ Tyto asymetrické třmeny se vyznačují i v Dolanech (nál. č. 1319) tím, že venkovní rameno oblouku je šikmo vysunuté, směrem dolů se rozšiřuje a přechází v esovitý můstek, kdežto vnitřní rameno je kolmo svislé. Oba konce ramen spojuje nahoře horizontální závěsová příčka, před níž je vysazena krycí ozdobná lišta, spojená zahnutými užšími okraji s konci oblouku. Dolní okraj lišty je vykrojen třemi oblouky a dvěma půloblouky při okrajích, shora v osách oblouků jsou stupňovité zářezy. Přibližné rozměry třmenů jsou 10,2×13,5 cm.¹⁸ Oba exempláře mají pravostrannou funkci, ale mohly být užívány na jednom sedle tak, že třmen na levé straně byl obrácen čelní stranou opačně. Důkazem je společný nález i skutečnost, že na celé dosud zkoumané ploše byl nalezen pouze tento pár.

Máme-li stručně shrnout poznatky o popsanych nálezech jezdeckých třmenů z období a lokalit uvedených v čele tohoto příspěvku, nutno konstatovat, že typologicky nenavazují na domácí slovanské tradice, spíše jde o vlivy přenesené ze sousedních zemí, Maďarska a hlavně Německa. Poměrně nízký počet dokladů však nedovoluje tyto poznatky šíře zobecňovat. Hlavní předností obou náleзовých skupin je jejich úzké časové vymezení.

Dolany, o.
Olomouc,
Kartouzka,
dvojice třme-
nů nál. č.
1319, Kresba
V. Burian

Poznámky:

¹ Boris Novotný, Nález skladu železných nástrojů na hradišti „Pohansku“ u Nejdku, Přehled výzkumů 1958, Brno 1958, str. 79, obr. 18. — Bořivoj Dostál — Jana Vignatiová — Augustin Šik, Břeclav-Pohansko, tamt. 1976, Brno 1978, str. 64, obr. 40:7, 9, 14. — Zdeňka Měchurová, Podrobná terminologie koňského postroje a jeho částí ve středohradištním období, Vlastivědný věstník moravský XXXII, 1980, str. 191, tab. III.

² Václav Huml, Zaniklá tvrz Semonice, Fontes Musei Reginaehradensis, supplementum II, Hradec Králové 1967, str. 26, 27, 36, 42, tab. IX: 9, X:2.

³ Wendelin Boeheim, Handbuch der Waffenkunde, Leipzig 1890, str. 213, obr. 235.

⁴ J. Szendrei, Ungarische kriegsgeschichtliche Denkmäler, Budapest 1896. — Zoroslava Drobňá — Jan Durdík — Eduard Wagner, Kroje, zbroj a zbraně doby předhusitské, Praha 1956, část. IX, tab. 35:3.

⁵ August Demmin, Die Kriegswaffen, Gera-Untermhaus 1891, str. 652, obr. 3.

⁶ Václav Burian, Zpráva o historickoarcheologickém výzkumu hradu Tepence (Jívová, o. Olomouc) 1970, Olomouc 1970, str. 69, obr. 204. — PV 1970, tab. 48, obr. 1.

⁷ Demmin, str. 652, obr. 2.

⁸ Drobňá — Durdík — Wagner, část. IX, tab. 35, obr. 5.

⁹ Tamt., část IX, tab. 3, tab. 17, obr. 3.

¹⁰ Szendrei, 253, 804. — Drobňá — Durdík — Wagner, část IX, tab. 35, obr. 1.

¹¹ August Sedláček, Hrady, zámky a tvrze království českého, Praha 1900, XII, 21. Podle kresby V. Krále tamt. na příloze mezi str. 32/33 se tvar třemenu, uloženého ve sbírkách J. Hellicha, jeví jako mírně asymetrický, rozměrů 13,4×13,4 cm.

¹² Burian, Zpráva 1970, str. 77, obr. 205 — PV 1970, tab. 48, obr. 3.

¹³ Drobňá — Durdík — Wagner, část IX, tab. 35, obr. 8.

¹⁴ Burian, Zpráva 1970, str. 87, obr. 207.

¹⁵ Tamt., str. 83, obr. 206.

¹⁶ Boeheim, str. 207, obr. 226, po něm Drobňá — Durdík — Wagner, část IX, tab. 35, obr. 9.

¹⁷ Demmin, str. 654, obr. 24, 25.

¹⁸ Václav Burian, Zpráva o výzkumu husitského opevnění Kartouzka v Dolanech roku 1964, Olomouc 1965, str. 164, obr. 174:1,2.

SDĚLENÍ

● Pamětní medaile bývalé tereziánské zbrojnice v Olomouci

Někdejší tereziánská zbrojnice z roku 1771 je svým způsobem jedinečnou účelovou budovou svého druhu na území historického jádra města. Funkční rys původního posláním čtyřkřídlé mohutné stavby je dokonale propojen s dobovou slohovostí.¹ V souvislosti se zakončením stavební obnovy objektu v roce 1976 a současně k 205. výročí její výstavby byla vydána pamětní medaile, na niž poprvé stručně upozornil na stránkách Zpráv KVMO Květoslav Growka.²

Autorem medaile je mladý rytec Roman Houdek (nar. 22. 4. 1956 v Uherském Brodě). Raznici medaile zhotovil bez přípravného modelu přímým zpracováním kovového bloku. Ražba byla provedena z legovaného hliníku o průměru 65 mm a hmotnosti 34,5 g v omezeném počtu exemplářů číslovaných na hraně, obě strany mají zrněné pozadí a zvýšený profilovaný okraj. Na lící straně je zobrazen střed průčelního křídla s rizalitem, nad obrazem budovy jsou uvedena léta 1771—1976, nahoře při okraji opis VÚ 5728, pokračující dole v úsečí nápisem OLOMOUC, ve zbylé ploše úseče jsou tři kuličky. Rubní plochu vyplňuje dělostřelecký emblém z 19. století převzatý z dobového stejnokrojového knoflíku, značeno autorem HR.

Václav Burian

Poznámky:

¹ Věstník MŠ a MK ČSR, roč. XXVII, seš. 9, 20. 9. 1971, str. 157.

² K. Growka — L. Cankář, Nové olomoucké vojenské medaile, Zprávy KVMO 1980, č. 208, str. 24.

● Další zpráva o požáru Nové brány (věže) r. 1675 na Lublinského veduté Olomouce (Ikonografie č. 24)

V roce 1883 byla do sbírek olomouckého historického muzea zařazena pod číslem 1306 Küselova rytina veduty Olomouce vytvořená podle předlohy malíře M. A. Lublinského. List je pozoruhodný tím, že na volné ploše oblohy i v poli kresby je doplněn legendou, psanou podle Peyschovy zprávy v Notizenblattu (1884,7) městským syndikem Floriánem Josefem Lauckým. Po Peyschově zprávě je rytina často citována a reprodukována (Nowak v katalogu průmyslové výstavy r. 1888 a 1892 v díle o církevních uměleckých památkách v Olomouci, 1894 W. Schram v seznamu moravských mědirytců, 1936 ji reprodukoval podle jiného exempláře V. Nešpor, 1937 a 1939 Bohumil Zlámal, posledně otiskl její detail r. 1978 J. Bistřický v publikaci o olomoucké radnici). V souvislosti s nálezem nadhledové rytiny Předhradí z roku 1675, zobrazující požár Nové brány, na niž první upozornil M. Kouřil,¹ a s publikací relace o této události V. Spáčil² je vhodné uvést ještě další drobný doklad, jímž je zmíněná Küselova rytina s přípisem, která později přešla do grafické sbírky olomouckého městského archivu (sign. 966/XIII, 34).

V záhlavním textu se dočítáme vedle poznámky o Dolní bráně také o požáru Nové brány: *Facies der Stadt Olmütz schon nach dem Schweden (:massen der Nieder=Thor=Thurn, worauf eine Uhr, und der Thurn selbst schön und / hoch gewesen, bereitts abgetragener sich befindet, welcher doch zur Zeit deren Schweden abgetragen worden:) dahin gegen auch vor od ipsō Annō / 1675., weder der Neue Thurn noch stehet welcher doch A'o 1675 den 23 April durch einen Doñer-Strahl abgebrännen ist.*

Druhou skupinu přípisů tvoří legenda k jednotlivým objektům, vepsaná kolmo v řádcích (po lokalitu klášter Hradisko) i horizontálně v tomto pořadí: *Franciscaner / S.S. Cyrilli et Methudij / S.Mauritij / Rath=Haus / Rath=Haus Thurm / Rath-Haus=Capell / Dominicaner Closter / S.Michael oder Dominicaner Kirche / Convict - od. SS.Sacramenti Kirchl, / Schuelen / Spitel=Thürnl. / Neuer Thurn / Spital S. Spiritus / Jesuiter=Collegium / S.Blasii Kirche / Jesuiter=Kirche / S. Clarae Kirche / Cartheuser=Kirche / S. Mariae Pfarr=Kirche / Closter und Kirche ad omnes Sanctos unsichtbahr / S. Peters Kirche / Minoriten Closter und Kirche / S.Añae Kirchl unsichtbahr / Dom=Kirche / Hradischer Kirche und Closter / Mitter=Thor / Nieder=Thor / S. Catterin / Capuciner / Blasii Thor / Burg=Thor.*

V tomto krátkém sdělení je nutno provést i kontrolu datování listu. Na rozdíl od údaje v Ikonografii Olomouce (po r. 1650) je možno zpřesnit dobu vzniku posunutím za rok 1664, kdy Lublinský vstoupil k řeholním kanovníkům sv. Augustina v Olomouci.³ Datování k roku 1675, uváděné např. Schramem, nutno přičíst na vrub nepřesného čtení přípisů na exempláři rytiny olomouckého muzea. Současně lze předložit také eventualitu autorství rytiny na univerzitní tezi z roku 1676. Přímý pobyt Lublinského na Předhradí v době jejího vzniku, důvěrná znalost této části města a v neposlední řadě i skutečnost, že Lublinského návrhů bylo použito i jindy na tezích olomoucké univerzity, to vše nás vede k tomu, abychom Lublinského považovali za autora tohoto nesmírně významného zobrazení nejstarší části Olomouce.

Václav Burian

P o z n á m k y:

¹ (mk), Neznámý pohled na Olomouc, Stráž lidu, roč. 58, 1978, č. 13, str. 4, 31. 1. 1978. Miloš Kouřil, Nový pohled na Olomouc z roku 1675, Okresní archiv v Olomouci 1977, Olomouc 1978, str. 104–108.

² (sp), Požár Nové brány v Olomouci roku 1675, Okresní archiv v Olomouci 1978, Olomouc 1979, str. 125–127.

³ Adam Wieček, Marcin Antoni Lubliński, Nabitka z Kwartalnika Opolskiego, Opole 1957, str. 152 [prof. Wieček klade naši rytinu rámcově do druhé poloviny 17. století, str. 156].

● Ze staré postřelmovské kroniky

Listujeme-li ve starých kronikách, dozvíme se zajímavé údaje o životě, práci, zvycích i zábavě v dobách nám již velmi vzdálených. Z jedné takové staré kroniky jsem m. j. vypsál tyto údaje (stránky nečíslovány, text jak zapsán):

Odedávna bylo přádlo lidu venkovskému a zvláště horákům vydatným zřídlem výživy. Kdežkoliv dařil se len všudy bylo plno přadláků a přadlen v selských statcích i v chudobných chatách. Všichni tu předli: otec, matka, děti, starci, čeledi i lidé slepi. Okolo r. 1848 vídal pisatel těchto památek sám svou vlastní slepou tetu na posteli seděti a neměla li v ruce růženec, v zimě v létě na vřeteně předla. V létě ovšem nebylo pravidlem přisti, leč u starců a lidí, jenž se k jiným pracem nehodili v zimě však předlo se všudy. U sedláka ve dne mlátivali a večer předli, u lidu chudého seděli u kolovrátků celý den. I toho školáka neviděli jste ani před školou ani po ní jinde, nežli u kolovrátku a přeslice. Přišel-li čtvrtek, nesměl záček dříve jíti si poskočit, leč až napředl čteník příze špuňkové, t. j. příze z cucků zbylých z vyčesané koudele. Všeobecné předení započalo po večeri, a trvalo denně do 11 hodin. Bývalo zvykem choditi na přáستku. Svobodná děvčata sobě rovná, tedy zde děvečky, onde selské dcery, scházívala se v jistých domech ovšem vážených a dobré pověsti požívajících ke společnému předení. Práce se jim tu lépe dařila, nežli doma a nezřídka předly také o závod. Bylo tu i veseleji, přadleny si zpívaly, v postě písne výhradně nábožné, jindy i obsahu světského, milostné, a tak nepřicházela na ně dřimota a len se brzy octnul s kůžele na cívce. V takovém případě vyznávaly děvy hochům lásku. Děva, měla-li některého z mláďenců ráda, poslala mu prázdný kužel buď s žemničkou lnu a nebo bez ní, by jí ho naděl, a tento chtěl-li se dívce zalíbiti, poslal jí kužel nazpět nejen lnem ale i cukrovinkami a pamlsky nadtý a často také pentlemi, rozmarínou a i jinak ozdobený. Nezřídka přicházeli také mláďenci do přáстky mezi děvčata, ovšem jen kvůli zábavě, ne ale přist. Nesměl si to však pacholek dovoliti, dokud nenařezal sekaniny pro následující den. Řezání sekaniny trvalo obyčejně od večere do 10 hodin, proto pacholci nepředli, šli se ale na hodinu zdeonde do přáстky podívat na přadleny a pobavit. Přadleny mívaly na klíně i na kolehou hojně napadaného pazdeří. Když přišel jonák do přáстky, napřed po křesťanskou pozdravil, pak přistoupil k předoucí dívce, těsně nad kolenem nadzdvihnul jí lehouneko zástěrku, zatřepal jí a přadleně s klína pazdeří setřásl řka: „Naspoř Pán Bůh“. Zvyk ten nebyl právě velmi slušný, nebo někdy mladík chytaje po zástěrce štípl přadleny, zvláště byla li jeho milenkou, tak silně nad kolenem do živého, že se chuděra až po uši studem zarděla anebo bolestně zavýskla, až se předoucí družky polekaly. Nelze upříti, že mužští v přáстkách přadleny jen meškali, ba někdy i ze žárlivosti mezi sebou nemalou výtržnost způsobili. V případě takovém dostavili se do přáстky dva členové obecního úřadu s býkovci neb karabáči, zde na místě původce výstupu vypátrali a buď si to byl pacholek nebo děvka, anebo oba, viníkům hotovými vyplatili. V sobotu ozýval se vrkot kolovrátků toliko ve dne, večer se netočily a proto nebylo ani přáстek. Za to chodívali na pondělní ráanky. Jakmile dvanáctá s neděle na pondělek odbila, počaly se přadleny na ráanku (ranní přáстku) scházeti a od 1 hodiny po půlnoci kolovrátky již vesele vrčely a se točily. Ve čtyři hodiny tehďáž lidé již vstávali a nežli v adventě „Roráty“ započaly, měl již domácí přízák vesnici poběhanou a skoupil všecku přízi, aby ho cizý nepředešel; vždyť obchod předivem velice výnosen byl. Mnohý přezák domkař mohl dcerám svým následkem dobrého obchodu větší věna dáti nežli sedlák. Patřiliť tito lidé k zámožným. Ale ani přadláci neměli nedostatku, jen když o sebe a rodinu dbali. Pro léto najali si několik mír pole a nájemné spláceli výtěžkem z příze v zimě napředené a namotané. V mnohých rodinách napředli za 14 dní mandel příze hravě. Rodina Hornyšova z Vyhnádkova odváděla před rokem 1850 přízákovi Mikulovi denně 6 až 7 přaden trhově příze. Dovedný sedlák neb přadlena napředla za den i dvě přadénka, ale takových bylo pořádku

a nepodařilo se jim to denně. Motovidla pro trhovou přízi musila býti úředně cejchovaná, a míti zákonitou míru. Kdo motal přízi motovidlem úředně nepoznačeným a ji prodával, tomu uložena byla značná pokuta a kromě toho si posedl v chládku. Do pásma čítalo se a motalo 20 nití, a ty se zadržovaly, takže pásmo od pásma bylo lze rozeznati zádrhlem, t. j. smečkou nab uzlem. Dvacet pásem byl čteník, který se od druhého čteníku odděloval dvojím zádrhlem. Tři čteníky nebo 60 pásem bylo předeno. Každé předeno sundalo se s motovidla a bylo do prodeje zvláště složeno. Čtyřem předenům říkali a říkají na Zábřežsku štovka a 15 štokči štoček čítáme do mandele. Čtyři mandele obnáší kopa. Okolo roku 1848 platili přízáci za předeno trhové příze 8 grošů (groš = 3 krejcarý šajnů), za půl předena koudelné, tlusté příze nejméně 15—17 krejcarů šajnů. Příze z cucků (špuňková) motaná bývala na motovidla krátká a za takové přadénko platívali 3 groše. Čteník prodávali za 3 až 4 krejcarý šajnů. Přicházela na trh i dražší příze, ale ta bývala mnohem tenší a jemnější nežli obyčejná. Přízák z tehdejších dob, starý Mikula vykládá, že především v Svěbohově předli nitky tak jemné, že předénko z nich obyčejným prstenem provléci možno bylo, a člověk nevelký mandel této teňoučké příze přehršlí obsáhnouti neb obchytnouti dovedl. Předénko této jemné příze kupovali za 8, 10 až 12 grošů šajnů. Na přízi tohoto druhu musel jsi míti zvláště dobrý a jemný len, jehož libru za stříbrný dvacetník (tři do 1 zl. stříbra) jsi obdržel. Z libry takového lnu napředl jsi 4 až 5 předének. Čítáme-li předénko po 10 až 12 groších, dostal jsi za 4 předénka 40 až 48 a za pět předének 50 až 60 grošů. Příze nejlepší jakosti byla ona na vřeteně napředená, málo však bylo těch, kteří by na něm za den předeno byli napředli. Jistý Pavel Závora na Vyhnálově byl jeden z nich, v Postřelmově snad sám jediný. Oněch časů, kdy předivo domácí květlo měli též soustružníci, kolovrátníci, vochličkáři a ti, kteří kolovraty a jednotlivé části jejich, kolečka, kličky, přesleny, vřetena, péra, cívky, kuzele, přeslice, stojany, vochličky, motovidla a mimo to i potírky vyráběli ano i prodáváči střevových šňůr čili motouzů dobré výdělky. A u drhlenů si dělník také mnohé sousto vydělal. Kromě příze trhové, do trhu určené, předli i přízi domácí, pro domácí potřebu, a sice ze lnu i z koudele, tlustší i tenší, hrubší i jemnější. Na této přízi dávali si více záležitosti a tedy ji předli s větší pozorlivostí a důkladností. Byla vždy rovnější, lépe kroucená a tedy pevnější. Přízi tenší posílali si na bělidla vybělet a z vybělené dávali tkáti plátno na košile, ubrusy a vzácnější prádlo. Přízi hrubší nebíleli, ale tkali plátno sivé, a toto teprv dle potřeby na potoce bíleli. Toho plátna doma bíleného dostával pacholek ročně na dvě košile a dvoje gatě, děvečka pak na košile a jiné potřeby 26 loktů. S pacholkem chodíval i hospodář všedního dne v plátenicích. Nebývalo druhdy tolik nádhery a přepychu mezi selským lidem, jako ku konci tohoto století. Košile sváteční bývala tak hrubá jako všední, ale aby se od všední lišila, měla rukávy tenší. Selky i jejich dcery a dívky nosily sukně z obarveného plátna všelijakými ornamenty potištěného. Tato roucha bývala nejen laciná ale i trvalá, protože pevná. Hospodář nevydával ročně na ošacení své rodiny po stech stříbra jako na sklonku věku devatenáctého. Mezi lidem panovala skromnost a s ní jiné cnosti. Denní práce ve stodolách, jež trvala po celou zimu a večerní předení nedovoľovalo hospodářům vysedávati po hospodách ani čeledínům toulati se za tmy po návsi. V hospodách bývali jen cizinci, pocestní a proto v nich bývalo pusto a prázdno. Proto jedna hospoda mnohé obci postačovala, v mnohé nebyla žádná. Poslali-li si z některého domu dvakráte v témdni pro režnou, tu se hospodská divila a s uštrnutím tázala se, kdo že jest nemocen, nebo pálenky užívali za starodávna jen ti, kterým bylo nanic, churaví. Jak se ty časy změnily. — V Postřelmově před rokem 1848 byly dvě hospody, Polášková a Pelelova, krám ale žádný. První kramář v domku Krmelově nedaleko nynější strojírny a slévárny prodával jen perník a pamlsky pro děti. V roce 1897 jsou zde tři hospody a kromě v těch prodávají kořalku ještě ve třech kupeckých krámech a všudy, ve všech hospodách a ve všech krámech naleznete v každou dobu pijáčku hojnost.

Prádelna Sudkovská r. 1864 vystavěná zmocnila se roku následujícího činností svou všeho prádla. Ona všem přadlákům a přadlenám celého okolí vyrazila z rukou kolovraty a kužele a jinde to učinily přádelny podobné. Venkovský lid jest v zimě bez zaměstnání a na mnoze musí zaháleti, a vyhledává zábavy. Kdo přede, přede v přádelně, je sluhou mrtvého stroje. Dříve předli lidé pro sebe, co kdo z prádla vytěžil bylo jeho. Kdo pilen byl vypředl si za celou zimu slušných stříbrňáků. U stroje v přádelně obdrží odměřenou mzdu, a továrníci bohatnou. V chudém lidu hromaděním peněz v jedné ruce budí se závist. Když jste se dříve podívali do pole, co jste tu vídali lnu? Seli ho mnoho, protože se vyplácel. Každý předl, každý ho potřeboval, šel na odbyt. Co sedlák neprodal, spředl sám. Od vystavění přádelny počalo pěstování lnu přicházeti na zmar. Dnes ho nelze téměř nikde spatřiti. Majitelé přádelen ustanovují cenu tak nízkou, že ho sedlák za ni nemůže pěstovati.

Antonín Schindler

Vyobrazení na obálce:

- 1., 4. Medaile k 205. výročí budovy zbrojnice v Olomouci (1771—1976), (R. Houdek).
Snímky J. Schubert.

[V. Burian, Pamětní medaile bývalé tereziánské zbrojnice v Olomouci]

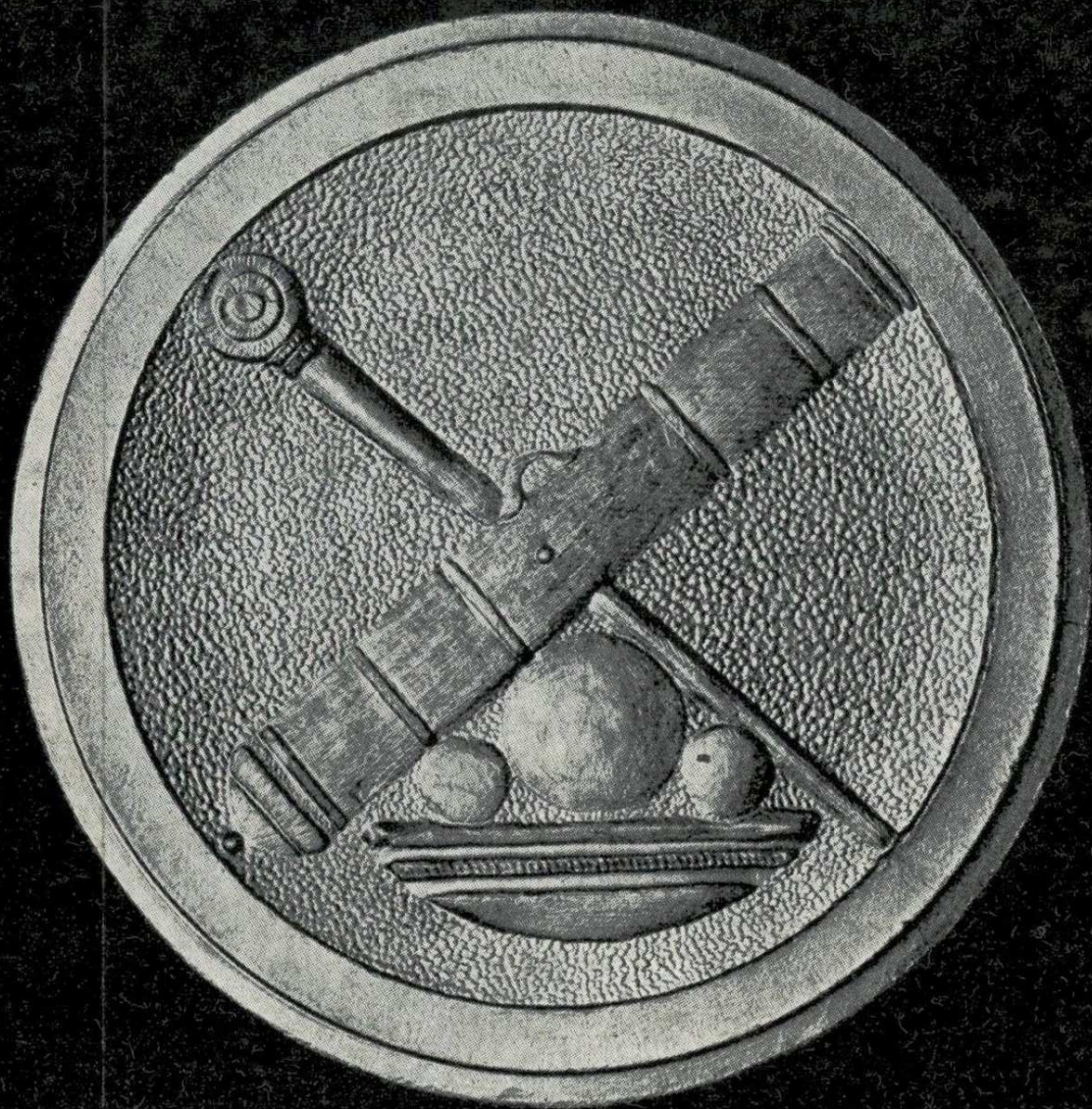
2. Pohled do expozice KVMO „20 let budování socialismu v okrese Olomouc“.
Snímek J. Schubert.

[C. Trušinová, Nová expozice „20 let budování socialismu v okrese Olomouc“]

3. Veduta Olomouce, rytina M. Küsela.

[V. Burian, Další zpráva o požáru Nové brány (věže) r. 1675 na Lublinského vedutě Olomouce (ikonografie) č. 24]

Zprávy Krajského vlastivědného muzea v Olomouci č. 212. Vydalo krajské vlastivědné muzeum v Olomouci, náměstí Republiky 5/6. Odpovědný redaktor Bohumil Šula. Vytiskly Moravské tiskařské závody, n. p., závod 11, třída Lidových milic č. 5, Olomouc. Rukopis odevzdán do tisku 16. března 1981. Reg. zn. RM 134.

OBSAH

ČLÁNKY: J. Váňa, Krajské vlastivědné muzeum v období 7. pětiletky, 1. — C. Trušinová, Nová expozice „20 let budování socialismu v okrese Olomouc“, 5. — P. Marek, K prostějovskému působení Josefa Krapky, 9. — M. Melzer, Hanácké krojové zástěry zdobené šitou batikou, 14. — V. Burian, Faleristický příspěvek k historii olomoucké Schlaraffie, 17. — O. Kašpar, La Geographie ou la description de la terre, 22. — V. Burian, Nálezy jezdeckých třmenů z období 1340—1425 na hradě Tepenci a v dolanské kartouze, 25. — SDĚLENÍ: V. Burian, Pamětní medaile bývalé tereziánské zbrojnice v Olomouci, 28. — V. Burian, Další zpráva o požáru Nové brány (věže) r. 1675 na Lublinského vedutě Olomouce (Ikonografie č. 24), 29. — A. Schindler, Ze staré postřelmovské kroniky, 30.